

Blik op de Malewetering in Hoogland –West

Verslag van een observatieperiode van april 2013 – april 2014

in het kader van de opleiding tot IVN-Natuurgids

bij IVN Amersfoort eo & IVN Nijkerk

door Paul van Gessel en Wil Schonewille

INHOUD

Samenvatting	blz. 2
Inleiding	blz. 3
Gezamenlijke activiteiten	blz. 5
Leesbaar Landschap (met conclusies / aanbevelingen)	blz. 6
Verticale samenhang	blz. 8
Horizontale samenhang	blz. 13
Seizoenssamenhang	blz. 17
Historische samenhang	blz. 23
Beschouwing	blz. 34
Natuuractiviteit	blz. 36
BIJLAGEN	blz. 38
I	
II	
III	
IV	
V	
VI	

Samenvatting

Voor u ligt het verslag van een observatieperiode van april 2013-2014, met als titel: "Blik op de Malewetering in Hoogland-West". In de inleiding wordt de keuze voor deze titel en de plek uitgelegd. De waarneming staat als thema centraal in dit verslag. Als kader is gekozen voor de methode van Leesbaar Landschap. Aan de hand van de 4 brillen methode wordt het landschap gelezen en ontstaat inzicht in de ontwikkeling van het gebied tot nu toe. In de beschouwing wordt alles nog eens op een rijtje gezet en een blik geworpen op de plannen voor de toekomst voor dit gebied. De natuuractiviteit, die als afsluiting van de opleiding tot IVN-Natuurgids wordt georganiseerd, staat in het teken van de waarneming van het landschap. Als bijlage hebben we stukken toegevoegd, die betrekking hebben op het onderzoek naar de Flora en Fauna in Buitengebied West, onze persoonlijke betrokkenheid bij de Malewetering, verslagen van twee gezamenlijke activiteiten en van wekelijkse observaties rondom het bankje in Hoogland-West.

We wensen u veel leesplezier toe.

Mei 2014, Paul van Gessel en Wil Schonewille

Titel: Blik op de Malewetering in Hoogland-West

Inleiding

In het kader van de opleiding tot natuurgids bij het IVN hebben wij de Malewetering als adoptieterrein gekozen. Alle drie voelen we binding met deze waterloop, die begint in Hooglanderveen, vervolgens door Kattenbroek en Hoogland naar Hoogland- West stroomt om daar uiteindelijk in de Eem uit te monden bij het gemaal de Malesluis. We hebben gekozen voor het bankje op de kruising van de Oude weg met de Malewetering als kern van ons adoptieterrein. Het bleek een logische ontmoetingsplek voor ons allen om stil te staan, te zitten en waar te nemen. Als je op het bankje gaat staan kun je het hele gebied 360 graden overzien. Vandaar de titel die we gekozen hebben: Blik op de Malewetering. Vanaf die positie zijn wij ons gaan verdiepen in dit gebied en hebben dit bekeken met de vier brillen methode, zoals beschreven in de Handleiding Leesbaar Landschap. Met deze methode wordt vanuit 4 posities samenhang aangebracht tussen natuur en cultuur in het verleden, heden en toekomst.

De ontstaansgeschiedenis van Hoogland- West gaat terug tot de laatste ijstijd, zo'n 12.000 jaar geleden. Dekzandruggen, zandduinen en moerassen ontstonden. Pas vanaf de 10^e eeuw na Chr. werd het mogelijk het land, dat sinds 777 na Chr. in bezit was van de bisschop van Utrecht, door ontginning in cultuur te brengen. Op de hoog gelegen gronden ontstond het zgn. hoeven landschap, door houtwallen omzoomde akkers. Voor de ontginning van de lager gelegen gronden was een goede afwatering noodzakelijk. Hiervoor werd een maalschap opgericht, een samenwerkingsverband tussen de 16 hoevenaren, de malen op het Hoogland geheten, een nog steeds bestaand, zeer oud en voornaam college. Deze malen lieten in de 13e eeuw de Male(n) wetering graven, deels door de dekzandlaag heen, omdat de weg naar het noorden naar het riviertje de Laak niet meer mogelijk was door eerdere ontginningen in dat gebied. De malen waren gezamenlijk verantwoordelijk voor het schoonhouden en schouwen van de watergangen. In de loop der tijd hebben zij door de toename van het grondbezit hun belangen uitgebreid, maar uiteindelijk hun invloed verloren door de verandering in machtsverhoudingen en ontwikkelingen in de tijd.

Aan het eind van de 18^e eeuw, in de franse tijd, werd de Grebbelinie aangelegd. De Malewetering kreeg hierdoor een strategische functie bij de verdediging van het land tegen de vijand vanuit het oosten. Deze water liniedijk, die loopt van Rhenen tot aan Bunschoten, is tot na de tweede wereldoorlog in gebruik geweest als verdedigingswerk. Het is nu een historisch monument, dat is terug gegeven aan de natuur en een belangrijk onderdeel vormt van de ecologische hoofdstructuur van de Gelderse- en Eem vallei.

En de natuur? Die heeft zich steeds weer aangepast aan de ontwikkelingen van de tijd. Neemt de ruimte als die er is en toont dan de biodiversiteit, die we heden ten dage zo koesteren. Maar die we nog niet zo lang geleden ondergeschikt achtten aan het economische belang, zich uitend in ruilverkaveling, schaalvergroting en intensivering van grondgebruik van agrarische gebieden. En ook beïnvloed door de stadsuitbreiding, zoals de VINEX locaties Kattenbroek, Nieuwland en Vathorst in Amersfoort, waardoor van het landelijk gebied rondom de Malewetering slechts Hoogland West is overgebleven. Daar zijn wij op zoek gegaan naar de natuur- en cultuurwaarden van dit gebied.

Kijken we vanaf het bruggetje met de bril van de huidige tijd naar Hoogland West, dan zien we nog steeds een agrarisch gebied met door houtwallen omzoomde weilanden en akkers. Stroomopwaarts

zien we maïsvelden, de bebouwing van de stad Amersfoort en de contouren van de recent aangelegde golfbaan. Stroom afwaarts zien we een boerderijen, hoogspanningsmasten en draden, glooiende velden met molshopen, wat koeien, schapen en paarden. De voorbijganger heeft geluk als het oog getroffen wordt door een ree, zwaluwen, een roofvogel of overvliegende ganzen. Er schijnen vossen te zitten in het gebied en dassen. Wij hebben ze niet gezien. Wel hoorden we in het riet bij het bankje, karekieten, rietzangers en grasmussen, zagen we meerkoeten, waterhoen en eenden met jongen en zelfs een stelletje dodaars op het water van de wetering. In de schemering gingen we met de batscan op vleermuizen jacht. We ontdekten het nest van een spreeuw en een grote bonte specht, zagen de bomen in de houtwal blad krijgen, de elzenhaantjes het blad aanvreten en de hop omhoogschieten tegen de stammen. We zagen de bermen tot bloei komen, vlinders, hommels en bijen vliegen en de maïs omhoog schieten, omslingerd door de akkerwinde, de maïs geoogst worden in oktober en het braakliggende land in beslag genomen door duiven en ganzen. We zagen paddenstoelen opkomen en mossen de stammen bedekken. We zagen de natuur veranderen met de seizoenen en konden niet genoeg krijgen van de voorbijtrekkende wolkenluchten die zich in elk seizoen en tijd van de dag aan je openbaren.

Zo ervaren wij de natuur, zoals die zich toont en uit in de verandering van de seizoenen, de kleine wondertjes, die je pas ziet als je vaak dezelfde route aflegt en een gebied steeds beter leert kennen. Dat zit in de beleving van het tijdstip van de dag dat je er bent, het seizoen, het weer, het water van de wetering, de wind, de kleuren, de geuren en de geluiden. De roffel van een specht, de roep van een fazant, de wolkenlucht bij ondergaande zon, een groep overvliegende vogels. Maar ook de ontmoetingen met de mensen die het gebied nu bevolken en gebruiken. Gewoon omdat ze er wonen, of genieten van het buiten zijn net als wij, als wandelaar, fietser, trimmer en zelfs te paard. Het bankje als centrum van ons project: de Malewetering.

Jolanda(tot februari 2014), Paul en Wil

Gezamenlijke activiteiten mbt het adoptieterrein

14-03-2013: keuze voor adoptieterrein de Malewetering, door Jolanda, Paul en Wil, mentor Rien Jans

23-03-2013: fietstocht rondom het gebied, door Jolanda, Paul en Wil.

19-04-2013: overleg bij Rien thuis

01-05-2013: bij het bankje, Jolanda en Wil, de week daarna, Jolanda en Paul.

29-05-2013: Paul en Wil, bankje en rondje polder. Veel vogels. Specht gefotografeerd door Paul

26-06-2013: overleg thuis bij Paul, met Rien erbij, daarna rondje Malewetering

04-06-2013: Jolanda en Wil bij het bankje, met lekkere koffie van Jolanda

14-06-2013: Jolanda en Wil, uilen ringen met Rien, voorgesteld aan Gerard Kok

03-07-2013: vleermuizen spotten, Jolanda en Wil

08-07-2013: vleermuizen spotten. Jolanda en Paul

18-07-2013: kanotocht Malewetering en vleermuizen spotten bij Gerard Kok.

27-08-2013: Jolanda en Wil bij het bankje

10-09-2013: Bij het bankje in de stromende regen.

15-10-2013: Bij het bankje, na de storm van zondag 13 oktober

27-11-2013: Paul en Wil: overleg met Vereniging Dorpsbelangen Hoogland(VDH), informatief gesprek, verslagje door Paul

29-11-2013: overleg bij Wil Thuis

30-11-2013: 2 bodemonsters genomen bij Gerard Kok, Jolanda, Paul en Wil

18-01-2014: Met z'n drieën bij het bankje, rondgewandeld met de bewoonster van hoeve Onstede

21-01-2014: overleg bij Jolanda thuis

05-03-2014: overleg bij Wil, met Paul en Rien. Nieuwe afspraken gemaakt nu Jolanda is gestopt.

22-03-2014: Tijdens de zwerfvuil opruimactie Hoogland-West, met Paul opgelopen en ons terrein goed bekeken. Paul maakte foto's, ook van de anemoontjes.

16-04-2014: vogelen met Rien bij het bankje

Leesbaar Landschap

Inleiding

Ervaren van een landschap gaat vanzelf. Je kunt niet anders. Het begrijpen van wat je ziet vergt nader onderzoek. Door gebruik te maken van de 4 brillen methode zoals beschreven in Leesbaar Landschap hebben wij onze kennis uitgebreid en blik verruimd.

De brochure Leesbaar Landschap, een uitgave waaraan ook het IVN heeft meegewerkt, biedt een praktische handreiking om het landschap op een gestructureerde manier, waar te nemen en te beleven. Een landschap wordt gezien als een uitdrukking van natuur en cultuur in verleden heden en toekomst. Leesbaar Landschap is gebaseerd op het zoeken naar zichtbare samenhangen in ondergrond, functionaliteit, seizoen en historie in het landschap. Door het landschap steeds vanuit een ander perspectief te bekijken leer je het geheel eigene en kenmerkende van een landschap en de samenhang tussen de daarin voorkomende elementen, te (her)ontdekken. Door te kijken naar de verticale-, horizontale-, seizoens-, en historische samenhang in het gebied rondom het bankje aan de Malewetering ontstaat inzicht in de (noodzakelijke) verbanden en voorwaarden om de natuur-, en cultuurwaarden van het gebied te behouden en te versterken.

Verticale samenhang, als uitdrukking van de ondergrond: door Paul van Gessel

Horizontale samenhang, als uitdrukking van relaties: door Wil Schonewille

Seizoenssamenhang, als uitdrukking van het jaarverloop: door Wil Schonewille

Historische samenhang, als uitdrukking van de ontstaansgeschiedenis: door Wil Schonewille

Onze bevindingen : Het afgelopen jaar is de blik , waarmee wij Hoogland-West bekijken, veranderd. Door het landschap te lezen met de 4 brillen methode, het beleven van de seizoenen, het inventariseren van de flora en fauna, het verdiepen in de ontstaansgeschiedenis van het gebied en kennisnemen van de verschillende opvattingen, die er zijn over de toekomstige ontwikkelingen, is ons gebleken dat, ondanks alle verschillende denkbeelden, die er zijn, het belang van behoud van dit landschap breed gedragen wordt. In de brochure Leesbaar Landschap, wordt opgemerkt, dat landschap altijd in verandering is, het er is: van en voor iedereen, met voor elk een persoonlijke betekenis, waarvan de binding toeneemt, als het fysiek toegankelijk is. Dit sluit goed aan bij onze ervaringen van het afgelopen jaar en komt overeen met de beleidsvisie van de gemeente Amersfoort, die in 2004 is opgesteld en momenteel wordt geëvalueerd.

Conclusies/aanbevelingen:

Hoogland-West is een uniek cultuur landschap, waarin veel belangen samenkomen. Er wordt gewerkt, gerecreëerd en geleefd. Veel mensen uit de directe omgeving genieten van dit stukje natuur.

De Flora en Fauna in het gebied worden gekenmerkt door soorten die bestand zijn tegen , of baat hebben bij verstoring en overbemesting. Bij de biotoop passende soorten zijn in de minderheid.

De natuurwaarden van het gebied ten zuiden van de Mgr. van de Weteringstraat worden bepaald door het kleinschalige landschap met lanen, houtwallen, bosschages, graslanden en akkers en zijn van groot belang voor reeën, zeven soorten vleermuizen en broedvogels, waaronder rode lijstvogels als buizerd,

gierzwaluw, havik, huismus, kerkuil en steenuil. Bij het knotten en kappen van bomen dient rekening te worden gehouden met deze verblijfsplaatsen en het seizoen waarin de werkzaamheden plaatsvinden.

De boerderijen zijn van groot belang als broedplaats voor kerkuil, steenuil, boerenzwaluw, huiszwaluw en huismus. Bij verandering van bestemming van het gebouw, of bij renovatie, dient rekening te worden gehouden met deze bewoners.

Voor libellen, dagvlinders en sprinkhanen, zijn de leefomstandigheden in Buitengebied West, momenteel niet geschikt. Maatregelen om omstandigheden te verbeteren bestaan uit bloemrijke bermen en graslanden, met een beperkt maaibeleid. Door een toename van insecten kan het gebied ook aantrekkelijker worden voor kleinere zangvogels.

Beheer van de Malewetering en oeversloten is van grote invloed op oeverplanten, rietvogels en waterdieren. Alternierend maaibeleid van de oevers, biedt rietvogels meer kansen jaarlijks terug te keren.

De beleidsplannen van de gemeente Amersfoort, het Waterschap en Natuurmonumenten, zijn gericht op het meer toegankelijk maken van het gebied door de aanleg van voet- en fietspaden en herstel van het kaartbeeld rond 1900. Hierbij dient rekening te worden gehouden met huidige stand van de natuur en invloed van doorsnijding van huidige patronen in het gebied.

Voor de bewoners van het gebied blijft het uitvoeren van agrarische bedrijfsvoering binnen kaders mogelijk. Het verleggen van de activiteiten richting recreatieve voorzieningen wordt mogelijk gemaakt. Toename van recreatie zal mensen aantrekken die niet in de omgeving woonachtig zijn. Dit brengt extra drukte met zich mee in de vorm van onrust en toename van het gemotoriseerd verkeer. Beperking van het (doorgaande) autogebruik kan dit enigszins voorkomen. Een parkeergelegenheid aan de rand van het gebied nodigt uit om dit verder te voet of met de fiets te verkennen.

Om te kunnen blijven genieten van het landschap en de natuur, is beheer gericht op behoud van het landschap en bevordering van natuurwaarden noodzakelijk. Medewerking van de bewoners is noodzakelijk om houtwallen te herstellen en beheren, akkers en akkerranden, op een zo milieuvriendelijk mogelijke wijze te bewerken. Het IVN kan hierbij samen met de Flora en Fauna groep Hoogland-West, de helpende hand bieden.

Het creëren van betere condities voor binnen de biotoop passende soorten is noodzakelijk om dit daadwerkelijk te realiseren. Door het creëren van aaneengesloten gebiedjes, waarin verstoring zoveel mogelijk wordt vermeden, krijgen daarvoor gevoelige soorten de kans zich opnieuw in het gebied te vestigen. Waterschap en Natuurmonumenten hebben de mogelijkheid om dit in samenwerking met de gemeente Amersfoort en bewoners te realiseren. Het IVN kan in de betrokkenheid van de werkgroep ROM, hierin participeren.

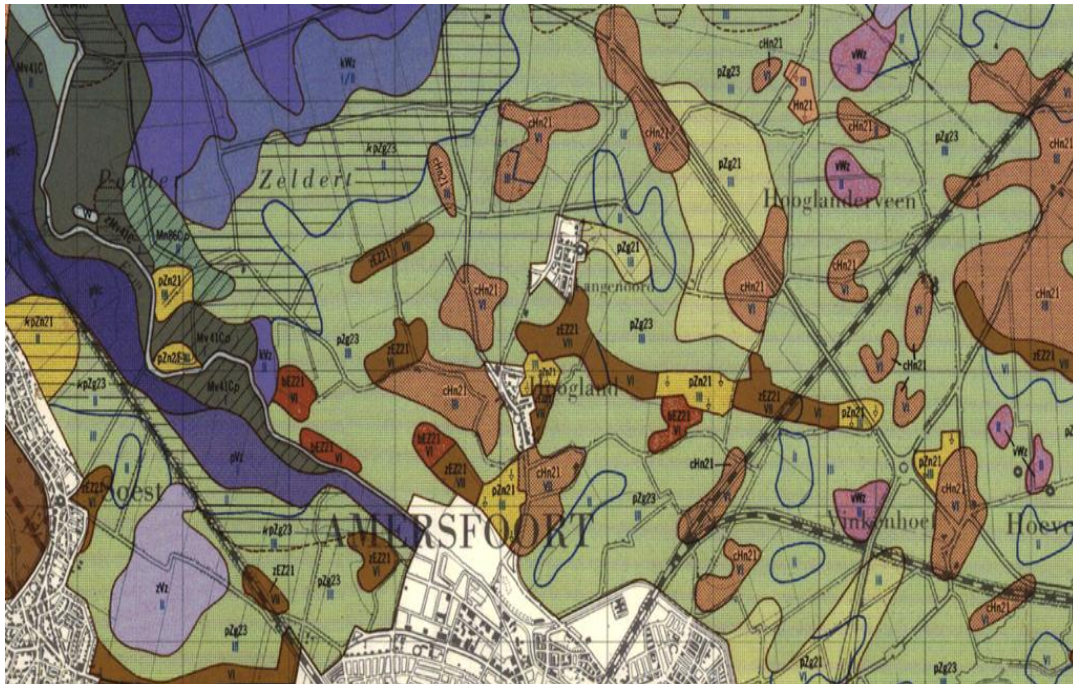
Slotconclusie:

Naarmate er meer verdieping is door waarneming en onderzoek met de 4 brillen methode van Leesbaar Landschap blijkt hoe uniek dit stukje adoptieterrein is en verdient ook voor toekomstige generaties behouden te blijven.

Verticale samenhang

Het gaat hier over de uitdrukking van de ondergrond (bodem, water en reliëf) in het landgebruik, de biotopen en de vegetatie

1.

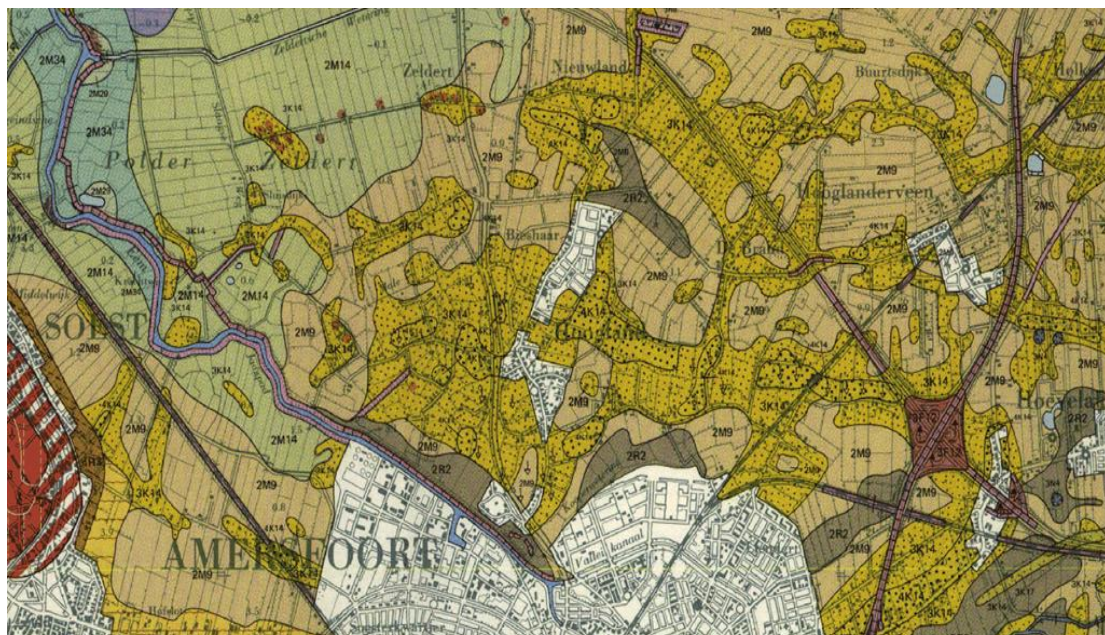

Kaart 1 : bodemkaart

Als start voor verticale samenhang is het interessant de bodemkaart erbij te nemen en het gebied ten noorden van Amersfoort en ten oosten van Soest te nemen en net dan rechts van de rivier de Eem. Het gebied kent hier en daar verhogingen, die door het landgebruik door boeren middels bouwland /grasland ontstaan zijn

* Info /bron ; bestemmingsplan gem. Amersfoort Turnhal en golfbaan Hoogland – West

2.

kaart 2 ; geomorfologische kaart
Kaart 2 :Geomorfologische kaart (loop male weterring vooral door lage delen, echter ook door

dekzandruggen heen gegraven)

2R2 = Dalvormige laagte zonder veen

3k14 = Dekzandrug (+/- oud bouwlanddek)

2M9 = Vlake van ten dele verspoelde dekzanden

Een belangrijke component voor het nader bepalen van de verticale samenhang van het gebied vandaag de dag, is wat er van oorsprong geweest is maar niet op het eerste gezicht zichtbaar is voor het menselijk oog. De geomorfologie van het adoptieterrein en wijdere omgeving is middels bovenstaande kaart weergegeven. Zand en zanderige grond is aan te treffen op de dekzandruggen, evenals in de lager gelegen klei en kleiachtige lagen door de invloed van de Zuiderzee in de tijd dat dit gebied nog niet door de Afsluitdijk was afgesloten

3.

Door de grondsoort (zand, klei) en het waterpeil wordt een grote invloed uitgeoefend op het landschap, dat men ziet/aantreft. Het huidige waterschap Vallei en Veluwe hanteert de norm dat de Malewetering 20 centimeter lager waterpeil voert dan de Eem. Het gemaal Zeldert en het gemaal Malesluis bij de voetgangersbrug over de Eem zijn er niet voor niets. Zou men dit niet doen, dan krijgen b.v. de wijken Nieuwland, Vathorst en delen van Kattenbroek te maken met wateroverlast.

4. Om de proef op de som te doen vanuit de gedachte: what you see, is what you get (wat je ziet, krijg je op je bord) zijn waarnemingen ter plekke anno 2014 zinvol.

Als men vanaf buurtcafé het Hoekje aan de Coelhorsterweg de Oudeweg (bordje Landschapspad) ingaat, dan treft men na circa 200 meter aan de linkerhand een houtwal aan.

Onderstaande twee foto's nodigen uit om vanaf dit punt een kijk op het landschap met licht reliëf te doen en verticale samenhang toe te lichten

Het land wordt hier als grasland gebruikt, voornamelijk om te maaien en als hooi/kuilvoer voor het vee te gebruiken. Aangezien het terrein hier ca. op 1 meter boven NAP ligt en er in 2012 ook maïs op is verbouwd zal men bij een grondboring al vrij snel na ca 30 -40 zanderige grond aantreffen. Even verderop treft men aan de rechterkant, voor de Malewetering en erna percelen, waarop voornamelijk nu maïs verbouwd wordt. Er is een lichte glooiing in het landschap waar te nemen, van ca 1.00 tot 1.50 meter, bepaald van oudsher door een dekzandrug. Graaft men in de grond, dan is er een organische laag van ca 30 – 50 centimeter, waaronder zanderige grond te voorschijn komt. Het grondwater is gemiddeld op 1,5 meter aan te treffen.

Men kan van hieruit in de verte, schuin achter de eikenlaan zien, dat er enkele percelen gebruikt worden als weiland, waar vee (koeien) weiden. Er wordt in de toegestane tijd van mestirrigatie met name in het vroege voorjaar door de landeigenaar/ pachter intensief van irrigeren gebruik gemaakt. Dat heeft als gevolg, dat men op het grasland weinig variatie tegenkomt (vrijwel geen pinksterbloemen en/of

paardenbloem enz.)

Aan rand van het gras/weiland is vast te stellen, dat braam, brandnetel en andere netelsoorten, met name dovenetel welig tieren. De adelaarsvaren doet het op dit gedeelte van de houtwal links en rechts erg goed. Helaas heeft de eigenaar wel om toegang te verkrijgen tot het perceel, welke men op beide foto's ziet, een sleuf van ongeveer 5 meter afgegraven. Voor de houtwal bevindt zich een greppel, waar het vochtig is, maar nauwelijks zichtbaar water normaliter in staat.

Naast berk, es, vlier, eik, hazelaar en kamperfoelie komt er in de houtwal ook de zwarte els voor en als men nu vanaf het punt naar de wegkant kijkt, ziet men aan de overzijde van de weg een rij zwarte elzen, welke verderop op de Oudeweg aan de linkerzijde ook aangetroffen wordt. De zwarte els illustreert duidelijk voor dit gedeelte, dat de grond vochtig is, maar dat de wortels van een zanderige ondergrond houden. In de Eempolder zal men de zwarte els, afgezien van enkele hoger gelegen plekken niet meer aantreffen.

Kijkt men op het perceel grasland achter de rij elzen, dan ligt dit gebied duidelijk lager, het is vochtiger en dit is aan de vegetatie te zien, zoals de koekoeksbloem, speenkruid en grote muur.

Het gebruik van het land duidt erop dat de vrij hoge waterstand, de deels wat kleiachtige afzettingen in de bovenlaag en zanderige ondergrond de grondgebruiker tot gras/weiland en op hoger gelegen delen voornamelijk maïsteelt brengt. We zien geen aardappelen, bieten of graansoorten

De biotopen, sloten, hele kleine poelen, hagen, bosjes en akkerranden zijn specifiek voor een gebied, waar het landschap tegen de polderland Eemland/Arkenheem aanzit. Bij de Zeldertseweg, ca 1,5 km hemelsbreed van het adoptieterrein verwijderd, ligt de nul lijn. Daar begint het wijdse polderlandschap.

5. De ondergrond van het adoptieterrein vormt een rijke bron van informatie en vertelt over huidig gebruik en in het verleden. Men zinkt a.h.w de grond in en grondboringen bieden interessant uitsluitsel.

In 2012/2013 heeft het Guido de Bres College uit Amersfoort in het kader van een project Leesbaar Landschap in de onderbouw o.a een tweetal proefboringen in Hoogland West gedaan, onderstaande foto's geven dit mooi weer.

Grondboring op waardveen in Hoogland-West

Grondboring op een enkeerdgrond in Hoogland-West

Zo ook is onze adoptieterreingroep (toen met Jolanda R.) op 30 november 2013 op het land van Gerard Kok aan de Malewetering om polshoogte te nemen van de gesteldheid van het terrein aan het werk getogen met een tweetal grondboringen. Belangrijk gegeven is dat beide grondboringen liggen bij het punt waar de Malewetering door de dekzandrug heen gegraven is, om voor een goede waterhuishouding te zorgen in het gebied, waar nu de nieuwbouwwijken Nieuwland en Kattenbroek liggen

Proefboring 1

Genomen in de voortuin bij Gerard op een iets hoger gelegen deel (dekzandrug)

Proefboring 2

Genomen in het weiland richting Bunschoterstraat op lager gelegen deel

Proefboring 1

De eerste 40 – 45 centimeter is een donkere gruis bruine zandlaag, dan ca. 10 centimeter laag met roodachtig oer, daaronder een laag wittig, leemhoudend zand met stukjes “boomwortel”.

Dit geeft de indicatie, dat het naar alle waarschijnlijkheid om een podzolbodem gaat.

Kenmerken : dunne toplaag, mineraalarme uitspoelingslaag, mineraalrijke inspoelingslaag en schoon zand. Het vermoeden bestaat, dat hier in vroeger tijden b.v. Berken hebben gestaan. Het grondwater is op 1 meter 40 diepte aangetroffen

Proefboring 2

Het grondwater kwam op ca 1 meter diepte te voorschijn, eerst nadat een door (zee) kleiachtige, zwart en lemig van uiterlijk laag blootgelegd werd.

Tenslotte is het voor achtergrondinformatie en beeldvorming van de verticale structuur goed om een aantal biotopen, die we aantreffen in/rondom het adoptieterrein, aan te geven. In de vegetatietuin van het landgoed Schothorst zijn deze biotopen voor educatieve doeleinden in het klein aangelegd en worden met infoborden verduidelijkt.

De meeste planten van het moerasspireaveverbond hebben we in ons gebied aangetroffen

Helaas komen dotterbloemen in het gebied niet meer voor.

Aangetroffen bij het bankje

Rondom de houtwal, vonden we adelaarsvaren, grote muur, wilde kamperfoelie, hulst, passend bij de biotoop van het eiken-beukenbos.

Zo valt aan de vegetatie die men aantreft af te lezen wat zich onder de voeten van de beschouwer bevindt.

Horizontale samenhang

Als uitdrukking van relaties(agronomisch, sociaal of ecologisch in de patronen van sloten, wegen/paden, beplanting en bebouwing)

Inleiding

Voor de beleving van een gebied, speelt de inrichting een grote rol. In Hoogland-West, valt vooral de invloed van de cultuur in het landschap op. Eeuwenlang werd dit door de belangen van het boerenbedrijf bepaald. Gaandeweg kwamen we erachter dat er gevorderde beleidsplannen zijn, waarin ook natuurwaarden en recreatief gebruik een belangrijke rol spelen. Er is onderzoek gedaan naar de flora en fauna in het gebied, met daarin conclusies ter verbetering en versterking van de natuurwaarden in Hoogland-West.

Vanaf het bankje is duidelijk waar te nemen dat de modernisering niet aan Hoogland-West is voorbijgegaan. De wolkenluchten leveren elke dag weer hun bijdrage aan de sfeer van het landschap.

De rechte lijnen van de walkant van de Malewetering, het hek, het land erachter en de rand van de houtsingel, waar veel vogels in schuilen. Het bankje en de afvalbak als symbolen van deze tijd. Te voet of met de fiets zijn de variaties in het landschap van nabij te beleven.

De ligging van de Oude weg met daarnaast de greppels, houtwal en rijen knotelzen en de loop van de Malewetering met zijn met riet begroeide oevers, dwars daarop, zijn in de 13^e eeuw bepaald. De kleinschaligheid van het hoevenlandschap met blokvormige percelen is in westelijke richting redelijk bewaard gebleven, in oostelijke richting zijn met name het zwarte hek van de golfbaan en de hoge toren van Nieuwland, gezichtsbepalende elementen. Schaalvergroting in de landbouw, recreatie en woningen hebben de plaats ingenomen van met houtwallen omzoomde weilanden en akkers. De

geasfalteerde weg, lantaarnpaal, maar ook de hoogspanningsmasten met hun imposante uitstraling op het landschap zijn een uiting van de moderne tijd.

Schaalvergroting van de landbouw werd na de tweede wereldoorlog speerpunt van het beleid. Landbouwwerktuigen werden ontwikkeld om het land intensiever te kunnen benutten. Grote stallen werden gebouwd om meer vee in te kunnen huisvesten. Het gebruik, de bebouwing en beplanting van de percelen, zijn hierdoor gewijzigd. Van 1988-2002 vond, na twee eerdere ruilverkavelingen tussen 1938 en 1950, weer een ingrijpende ruilverkaveling plaats. De Mgr. Van de Weteringstraat en de kaarsrechte polderwegen werden aangelegd. Houtwallen en bomenrijen werden gekapt, eeuwenoude voetpaden en verbindingswegen verdwenen. Het land werd herverdeeld, samengevoegd tot grotere percelen en rechtgetrokken, boerderijen werden verplaatst naar het poldergebied om de boeren weer dichterbij hun land en vee te laten wonen. De percelen achter het bankje, waar nu maïs wordt verbouwd werden ook op deze wijze door samenvoeging vergroot.

In het boek dat ter gelegenheid van de afronding van de herverkaveling werd uitgegeven: Eemland in verandering, wordt gesteld dat Eemland is gemoderniseerd met behoud van karakter. De economische positie van de landbouw is versterkt en ter versterking van de ecologische hoofdstructuur is bijna 500 hectare natuurgebied ingericht. Mechanisering, verlaging van het waterpeil en steeds vroeger en meer maaien hadden grote gevolgen voor de natuurwaarden van het gebied. Gaandeweg het traject van de ruilverkaveling werd in 1985 de Ruilverkavelingwet vervangen door de Landinrichtingswet. Hierin was ook nadrukkelijk aandacht voor de natuurwaarden van Eemland. De provincie, het waterschap en vereniging Natuurmonumenten waren nauw betrokken bij de herinrichtingsplannen van het gebied. Tevens wordt geconstateerd dat het gebied anno 2006, niet meer het onbetwiste eigendom is van de boer. Er zijn veel andere gebruikers bijgekomen. In het boek is in verschillende hoofdstukken aandacht voor de agrarische sector, natuur en landschap en toerisme en recreatie.

De natuur en de inrichting van Hoogland-West

Onze beleving

Tijdens de wekelijkse bezoeken hebben we het afgelopen jaar een aardige indruk gekregen van de natuur in de omgeving van het bankje en de rest van Hoogland West. We hebben ons afgevraagd wat er nu ontbrak in onze waarnemingen en waar dat aan zou kunnen liggen. Zo viel het ons op dat er weinig bijzondere bermbloemen waren, we zagen weinig vlinders en hoorden geen kwakende kikkers. Inmiddels weten we dat intensief gebruik en beheer van het land, en het kunstmatig laag houden van de waterstand, directe gevolgen heeft voor de leefomstandigheden van de flora en fauna. We hebben daarom ook vooral soorten aangetroffen die zich daar wel bij voelen en kunnen handhaven. Opvallende waarnemingen waren een broedende spreeuw in de holte van een Amerikaanse eik, en een grote bonte specht die zijn jongen voerde in de holte van de wilg langs de Oude weg. Er dartelden jonge konijntjes in het veld en de boerenzwaluwen zaten met tientallen op de hoogspanningsdraden en in het riet. We zagen en hoorden op de batscan, de dwergvleermuis, langs de elzenhaag scheren. Elders hoorden we ook de rosse vleermuis en de laatvlieger.

We zagen de hop de grond uit schieten en een blauw kevertje op het uitlopende blad van fluitenkruid, dat een Elzenbladhaantje bleek te zijn. Een paar weken later zaten ze zich met tientallen te goed te doen aan het blad van de elzen.

Op het bankje blijken zelfs korstmossen te groeien, zoals het groot dooier mos, een teken van hoge ammoniak concentratie in de lucht.

Boven het veld miauwt de buizerd en de torenvalk staat te bidden op zoek naar prooi.

Zelfs hebben we meerdere keren reeën gezien, steeds weer een hele belevenis. We zagen scholen kleine visjes (Vetjes?) in de Malewetering, gewoon vanaf de brug en tijdens de kanotocht die we maakten op een mooie zomeravond, konden we volop de zwanenbloemen, het blauwe glidkruid en de gele plomp, van dichtbij bewonderen, terwijl genietend van een vogelconcert van de in het riet verborgen kleine karekiet en rietzanger.

We zagen ook het verdwijnen van een stuk houtwal, zomaar weggeschoven, de intensieve bemesting in het voorjaar, het ploegen van het land en ook deels de berm, de onkruid bestrijding op het maïsveld en de randen daarom heen. Vernieling en bekladding van het bankje, dat later overigens keurig werd hersteld. En er werd zomaar een nieuwe boom geplant, een moerasedik, naar later bleek ter ere van een 50 jarig huwelijk. Er werden nieuwe hekken geplaatst van het waterschap. De elzen links tegenover het bankje werden, enorm geknot en de onderbegroeiing werd weggehaald. Zo is de mens voortdurend een rustverstoorder voor de natuur. Bij een dergelijke dynamiek, waardoor veel veranderlijkheid van plaatselijke omstandigheden, valt vanuit ecologisch standpunt bekeken, het ontbreken van veel verschillende plant- en diersoorten te verklaren. Het zijn in dergelijke omstandigheden de pioniers en aanpassers die het redden.

We lazen over ecologische verbanden en de invloed van de mens op de natuurwaarden van het gebied. Er bleek een heel rapport te zijn over ons Buitengebied West met aanbevelingen (zie een samenvatting in bijlage I) en ook is er een beleidsvisie van de gemeente Amersfoort, met daarin plannen voor het creëren van een recreatief agrarisch landschap in de Male Weteringzone, als onderdeel van een groter plan voor Buitengebied West. Dat alles met onze eigen ogen en oren belevend, meedevend op de tijd van het jaar en het ritme van het gebied, is gaandeweg meer inzicht ontstaan in die dynamiek en het effect daarvan op flora en fauna van Hoogland-West.

Andere betrokkenen

We spraken diverse mensen, waaronder een bewoonster van het gebied. Zij geeft aan geen behoefte te hebben aan al die plannenmakers. Ze wil vooral met rust gelaten worden. Ze wil geen klompenpad over hun erf, ook geen Bed en Breakfast of minicamping en geen bemoeienis met het onderhoud van de houtsingels en houtwallen. Ook hebben we gesproken met 2 vertegenwoordigers van de Belangen Vereniging Hoogland en met leden van de Flora en faunagroep Hoogland West. De IVN werkgroep ROM (Ruimtelijke Ordening-Milieu), verstrekke informatie mbt de golfbaan, aanleg, verwijdering houtwallen/ bomen en de afspraken mbt. het plaatsen van hoge hekken om hoog overvliegende ballen tegen te houden.

We hebben de beschreven wandelroutes gelopen en gefietst en zo steeds meer kennis over en contact gekregen met het gebied.

Niet iedereen vindt dat de natuur zomaar zijn gang mag gaan, zoals blijkt uit de jachthutten in de weilanden, verscholen in het groen. Hier worden de vossen bejaagd, na ze eerst gelokt te hebben met aas. Natuurmonumenten keurt dit niet af omdat de vossen ook jagen op de weidevogels. Tijdens de dag van de Dijk werd kennis genomen van de plannen van Waterschap Vallei en Veluwe en de gemeente Amersfoort voor het gebied en van de betrokkenheid van Natuurmonumenten bij het beheer van Landgoed de Coelhorst en vogelreservaat de Slaag. Er wordt gejaagd op de muskusrat, als je oplet zie je de paaltjes met oranje vlaggetjes staan. En de huiszwaluwen zijn inmiddels vertrokken bij de boerderij waar ze nog jubelend beschreven worden in de landschapswandeling. In een grove den zijn CD schijfjes opgehangen. Mogelijk om overlast van broedende vogels te weren?

Steeds meer mensen maken gebruik van Buitengebied West, om er te wonen, te werken, om te sporten, de hond uit te laten, te wandelen en fietsen en te genieten van het buiten zijn. Het plan om meer wandel- en fietspaden aan te leggen lijkt daarom aantrekkelijk. Dit kan echter wel verstoring van de dieren in het gebied tot gevolg hebben.

De gemeente Amersfoort heeft in 2004 de beleidsvisie op Hoogland-West in een landschappelijk streefbeeld vastgelegd. Onderzoek naar flora en fauna werd uitgevoerd (zie samenvatting in bijlage I). Het is de bedoeling de ecologische en landschappelijke kwaliteit van het landschap te versterken en het landschap openbaar toegankelijk te maken. Dit streefbeeld is geïnspireerd op het verleden en bestaat uit het creëren van een fijnmazig beplantings- en padennetwerk en het invoegen van nieuwe functies (recreatie en wonen) in het landschap. Als inspiratie is het kaartbeeld van rond 1900 genomen.

Inmiddels zijn de fietsbrug over de Eem aangelegd en wordt de Grebbeliniedijk hersteld, met daarover een fietspad van Amersfoort tot aan het Gemaal Malesluis. Ook de golfbaan is inmiddels aangelegd. Daar wordt niet zuinig omgegaan met de natuurwaarden van het terrein, zoals blijkt uit het volledig omhalen van een rij knotwilgen en andere bomen, waar de knotploeg pas achter kwam toen ze onderhoud kwamen plegen. Inmiddels zijn er plukjes bomen aangeplant en wordt het terrein verder ingericht. Het zal jaren duren voordat de begroeiing als natuurlijk element bij de omgeving lijkt te horen en de gebouwen aan het gezicht onttrekt.

Vanaf het bankje aan de Oude weg, kijk je stroomafwaarts nog naar een gebied met landelijke uitstraling. Kijk je stroomopwaarts dan zie je de oprukkende bebouwing met beeld bepalende elementen in het voorheen landelijk gebied. De relatie tussen de Oudeweg en Malewetering is tot op heden, ondanks alle dynamiek daaromheen, behouden gebleven.

Seizoenssamenhang

Uitdrukking van het jaarverloop in kleuren en vormen.

Langs de Oudeweg bepalen de groene weilanden en maïsakkers voor een groot deel de kleur. Tussen de weilanden en langs de Oudeweg staan rijen knotelzen, die het hele jaar door zeer beeldbepalend zijn.

een rij knotelzen in het vroege voorjaar

Ook zie je rijen bomen, vooral eiken, een enkele houtwal en houtsingels, met gevarieerde begroeiing van de vroegbloeiende hazelaar, els en ruwe berk, de sleedoorn die bloeit op het naakte hout, de daarna bloeiende meidoorn, vlier, (knot)wilg, lijsterbes, vogelkers (ook de Amerikaanse), esdoorn, es, Paardenkastanje, Spaanse aak, Gelderse roos en krentenboompje. Vanaf half april staat ineens alles in blad en bloei en kun je de achterliggende akkers, weilanden en bebouwing amper meer zien. In de onder begroeiing staat kamperfoelie, hop (vooral langs de Oude weg), haagwinde en braam, het zevenblad en de grote brandnetel. In de restanten van de houtwallen van de Onsteder eng staan de oeroude adelaarsvarens, die in het voorjaar hun opgerolde bladeren tonen. In de greppels staan oeverzegge en gele lis. In de bermen staan het hele jaar door wel bloemen te bloeien, vooral de kleuren geel (speenkruid, paardenbloem, boterbloem), wit (fluitenkruid, grote muur, witte dovenetel) en roze (dagkoekoeksbloem) overheersen daarbij. Rondom het bankje, in de zon, zijn het hele jaar allerlei (akker) onkruiden te vinden, waaronder breedbladige-, en smalle weegbree, witte klaver, kleeftkruid, perzikkruid, kamille, paarse dovenetel, ridder- en veldzuring, veldkers, de gewone hoornbloem, vogelmuur, herders tasje, veldkers, paardenbloem, kruipende boterbloem, melkdistel, heermoes, grote brandnetel, duizendblad, akkerdistel en de gewone klit, waar veel insecten op af komen, en veel gewone hennepnetel, geliefd bij de citroenvlinder.

gewone klit met hommeltje

Citroenvlinder op gewone hennepnetel.

Na één van de maaibeurten rondom het bankje, zit de groei er snel weer in en begint een volgende bloeiperiode. Later komt het wit van de pluizen, die worden meegevoerd door de wind, terwijl er ook nog volop bloemen zijn. De bermen in Hoogland- West werden in het seizoen 2013, 1 keer, eind augustus gemaaid. En op de betonnen steunen van het bankje, laat het groot dooier mos het hele jaar zijn ronde vorm en oranje gele kleur zien.

groot dooier mos op het bankje

De Malewetering dient voor de afvoer van het overtollige water en waterloop en oevers worden daarom door het Waterschap goed schoon gehouden. Waterplanten krijgen daardoor weinig kans. Ook dotterbloemen blijken hier niet tegen te kunnen. De gele plomp is een taaie en kan veel hebben, die redt het dus wel en hebben we gezien zo hier en daar. De oevers van de Malewetering lopen ter hoogte van het bankje schuin naar het water. Op de overgang van het water naar de oever staat riet, daartussendoor groeit in het voorjaar op de waterkant, het roze kleurig harig wilgenroosje en ook de valeriaan, kattenstaart, moerasspirea en later het Koninginnekruid. Hier en daar groeit de gele lis aan de waterrand. In het vroege voorjaar siert speenkruid de vochtige beschaduwde bermen en ook hoger op de oever staat hier en daar een toef, later overgroeit door het witte kant van Fluitenkruid. En natuurlijk paardenbloemen. Bijna overal, behalve in het felgroene weiland links. Tijdens een kanotocht half juli, zagen we de Zwanenbloem in het water langs de oever staan, het blauwe glikkruid tussen het riet en de moerasandoorn, hoger op de waterkant. Ook bloeiende waterweegbree, pijlkruid en aan de oevers de oranje gele bloemen van het (veerdelig) tandzaad overal, de zaden worden in de vacht van dieren verspreid, door muizen en ratten misschien? We hebben ze niet gezien, maar de planten verraden hun aanwezigheid. Of zouden het de watervogels zijn?

voorjaar aan de Malewetering

Voorjaar:

In het voorjaar zie je in het gras de kleur geel verschijnen, eerst van het speenkruid, de paardenbloemen en later van de boterbloemen. Ook zie je hier en daar de pinksterbloemen bloeien. In de bermen zie ook de witte dovenetel, het fluitenkruid met z'n kanten bloemen en daartussen het roze van een enkele koekoeksbloem. En veel groen van het zevenblad en de grote brandnetel. De bomen komen in het blad, elk met een eigen tint groen. De bloesem verspreidt een zoete geur in de lucht.

Vanaf het bankje aan de Oude weg is er een opvallend verschil te zien tussen het heel groene weiland aan de linker kant, met weinig bloemen, veel gras en het weiland rechts van de Malewetering, met minder groen gras en paarden bloemen, de mol voelt er zich thuis.

Achter het bankje, kleurt de akker tot het voorjaar bruin/grijs, met een waas van groen, nadat in het najaar de maïs van het land is gehaald. De stoppels van de maïs stengels steken omhoog en daartussen begint gras te groeien en ook de paarse dovenetel voelt er zich thuis. De duiven en fazanten scharrelen er nog een kostje bij elkaar. In februari wordt er mest over het land uitgereden en het land geploegd. Dan is ook een spoor van de zandige bodem goed te zien.

Zittend op het bankje is er ook aan je voeten veel te zien. Allerlei bladvormen verschijnen, waarvan je nog maar moet raden wat het wordt. Zo staat er een klit, waarvan bij het doorsnijden van de eerste bladstelen is vast te stellen dat het de gewone of kleine klit moet zijn. Op het gevederde blad van het fluitenkruid zit een blauw kevertje, wat het elzenbladhaantje blijkt te zijn. Later zien we er heel veel zich tegoed doen aan het uitlopende elzenblad.

elzenbladhaantjes op het nog friscgroene lentebblad van de zwarte els.

Er is fris uitlopende witte klaver, nog zonder bloem en allerlei akkeronkruiden, die zich als pioniers kunnen handhaven. De haagwinde begint uit te lopen. De eerste vlinders, kleine vos en koolwitjes

dartelen in de lucht. In de weken daarna gaat het snel van blad naar bloem. Insecten verschijnen, vogels vliegen af en aan om hun jongen te voeren. In de holte van de wilg zit het nest van een Bonte specht, hij laat z'n rode kruintje zien.

De grote bonte specht voert zijn jongen

Zomer:

De kleuren van de zomer lijken wat feller dan die in het voorjaar, feller geel en roze, ook het water van de Wetering doet mee, of komt het door het blauw van de lucht, waardoor de contrasten groter lijken? Jonge vogels laten zich zien en horen. De zwaluwen kwetteren in de lucht. In de avondschemering jagen de vleermuizen op insecten.

Als het weiland gemaaid is lijkt het een poosje geel om daarna weer groen te kleuren. In de nazomer en het najaar beginnen ook het gras en riet te kleuren in tinten bruin/geel/oranje/rood. De zaaddozen van de uitgebloeide planten kleuren geel/bruin/paars. De bessen van de vlier kleuren zwart, de lijsterbes oranje rood, de kamperfoelie bloeit en heeft al rode bessen, de bramen tonen bloem en vrucht tegelijk tot ver in het najaar.

De hakige vruchten van de gewone/kleine klit naast het bankje, blijven het hele seizoen fier op hun steel staan. Begin augustus staat de berm opeens vol met kniehoge eenjarige hennepnetel, dankbaar bezocht door insecten en vlinders. En als eind augustus de eikels beginnen te vallen, de hopbellen deinen in de wind, toont de elsen alweer de elzenproppen en katjes voor het volgende jaar.

hopbellen

Najaar:

Op het maïsveld, zie je de mais vanaf mei steeds hoger opschieten, totdat je er niet meer overheen kunt kijken. De haagwinde maakt hiervan dankbaar gebruik en slingert zich om de hoge stengels, waaraan zich de bloeipluimen vormen en dikke maiskolven groeien. Als eind oktober het veld kaal is na de oogst, zie je de ganzen, duiven, fazanten en kraaien voedsel zoeken op het veld. Ook de konijnen zijn dan weer goed te zien. Het bloeiseizoen loopt op z'n einde, paddenstoelen steken hun kopjes boven het gras uit en groeien op de boomstronken.

Fluweelpootjes op een elzenstronk

De herfsttinten nemen het over, een najaarsstorm blaast de bomen kaal. De verlaten vogelnesten zijn weer goed te zien. De boerenzwaluwen, karekieten, rietzangers, zwartkop, tijaftaf en fitis zijn vertrokken naar warmere oorden, de overwinteraars beginnen te arriveren. Grote groepen ganzen vliegen over. Maar er zijn ook blijvers, zoals de mussen en de merels, de grote bonte- en de groene specht, de kraaien en kauwtjes, de ekster en de gaai en in het water de meerkoeten, waterhoen, kuif- en wilde eenden, de Blauwe reiger die doodstil op jacht is of krassend overvliegt, een koppeltje dodaars, dat steeds wegduikt in het water achter het bankje en zich af en toe laat zien. En de buizerd met z'n karakteristieke vlucht en miauwende roep.

Winter:

Kale bomen tonen hun silhouet. De (korst)mossen op hun stammen lichten groen en grijs op. Het riet kleurt na de eerste nachtvorst

steeds meer naar rood/oranje. De paarse pluimen wuiven in de wind. De mol blijkt zeer actief hij gooit donkerkleurige hopen op in het weiland rechts van het bankje en in het maïsland erachter.

De specht laat een roffel horen, een torenvalk staat te bidden boven het maïsveld.

De luchten vallen in dit decor extra op.

In de beschutting van het bankje staat begin januari alweer frisse vogelmuur in bloei, een vroege speenkruid laat z'n eerste bloemetje zien. In de houtwal staat de hazelaar in bloei, het rood van de vrouwelijke bloemen is alleen van dichtbij te zien. Het hout van de wilgen begint groen/ geel te kleuren. Op het water van de sloot drijft een kleurig (ijzer)laagje, wat duidt op kwelwater. In februari komen er meer vogelgeluiden, de kool- en pimpelmezen laten zich horen, een merel slaat alarm. In de berm scharrelen sijsjes en vinken. Roodborst, heggenmus en winterkoning laten van zich horen. Op de akker zitten een paar kieviten. Uit de grond komen allerlei bladvormen tevoorschijn. In maart staat het speenkruid volop in bloei, paardenbloemen, witte dovenetel en klein kruiskruid, zijn er ook alweer. Het fluitenkruid is ook erg vroeg dit jaar.

De paarse dovenetel is eigenlijk niet weggeweest, maar bloeit nu wel heel uitbundig. Vroegeling en veldkers staan vlak bij elkaar te bloeien. De hop steekt z'n tengere topjes weer boven de grond. De boeren bemesten het land, en ploegen de akkers. Een polletje bosanemoontjes laat zich zien aan de voet van een els, waar de elzenhaantjes zich alweer te goed doen op het uitlopende blad.

Met de komst van de tjiftjaf en de roep van de groene specht weet je dan dat het voorjaar nu echt weer begonnen is.

Aan de Malewetering is het voorjaar weer begonnen

Historische samenhang

Typische patronen en elementen gerelateerd aan de historie van het landschap

Inleiding

Als je vanaf het bankje het landschap bekijkt richting weilanden, dan zie je een licht glooiend landschap met door houtwallen omzoomde hoger gelegen percelen en door elzensingels getooide greppels en sloten rondom de weilanden. Dit is het zogenaamde hoevenlandschap. De Malewetering loopt onder de Oude weg door. De oevers zijn getooid met riet en in het water scharrelen altijd wel wat meerkoeten en kuifeenden rond. Aan de linker kant is boerderij Onstede te zien, verscholen in achter bomen en struiken. De boerderij ligt aan het eind van een met Amerikaanse eiken omzoomde klinker weg, omringd door de akkers van de Onsteder eng. Aan de rechter kant ligt een boerderij met rood pannendak. De mussen die daar huizen zijn vanaf het bankje te horen.

Malewetering, Oudeweg en boerderij met rood pannendak

Richting de Bunschoter straat, zie je een heel ander beeld. Achter het bankje liggen maïsvelden aan beide zijde van de Malewetering, naar rechts liggen wat boerderijen verscholen achter dicht struikgewas. Hier komt vogelzang vandaan en laat de fazant zich horen. Konijntjes scharrelen aan de rand van het veld en schuilen in de houtwal. Een wilg staat aan de kant van de weg, met wat duiven er in. Achter het maïsveld, zijn de contouren van de golfbaan, bebouwing van Hoogland, het topje van de kerktoeren en verder naar links, de hoge flat van Nieuwland te zien. Afhankelijk van de windrichting is het verkeersgeruis van de snelweg, A1 en de Bunschoterstraat, goed te horen.

Oudeweg, achter het bankje, akker met houtsingel

Voor en achter het bankje wordt het blikveld gekruist door hoge elektriciteitsmasten, die met hun draden, het gebied omspanen. Zij worden door allerlei soorten vogels bezocht.

Lopend of fietsend over de Oude weg vanaf café het Hoekje, voel je de weg wat stijgen, richting Malewetering weer wat dalen om daarna weer te stijgen tot aan de Mgr. van de Wetering straat. Daar is richting het noorden, goed te zien dat de percelen lager liggen, langer en natter worden, en van elkaar gescheiden zijn door rechte sloten, het zogenaamde slagenlandschap.

Wanneer ontstonden die blokvormige akkers(hoeven genoemd), omzoomd door houtwallen? De adelaarsvaren in de houtwal van de Onsteder eng valt af te leiden dat hier ooit bos is geweest. Waarom werden de lange rijen elzen aangeplant, onderhouden en weer vervangen? Waarom werden de Malewetering, sloten en greppels gegraven? Wat vertellen de boerderijen over de geschiedenis van deze streek?

Dit roept de vraag op hoe dit landschap in de loop der tijden is gevormd en veranderd en wat we daarvan nu nog kunnen herkennen.

Om dat te onderzoeken ben ik de boeken ingedoken en heb op internet oa. een e- boek gevonden over de ontstaansgeschiedenis van de Eemvallei en de Canon van Eemland geraadpleegd. Een bezoek aan archief Eemland leverde nog meer informatie op over de historie van het gebied. Open Monumentendag 2013, bood de mogelijkheid om enkele boerderijen en de Kapel van Coelhorst te bezichtigen. Het volgende heb ik in grote lijnen gevonden over de invloed van de natuur en cultuur op het landschap in Hoogland West. Door dit onderzoek ben ik gaan beseffen hoezeer het verleden doorwerkt in, en van invloed is op het heden.

Natuur invloeden

Het Hoge land, de Gelderse-, en de Eemvallei, kregen hun vorm in de laatste ijstijd. Als gevolg van enorme zandverstuivingen ontstond een zandvlakte met daarin, langs de later ontstane Eem gelegen, zandophoping. Door klimaatverandering zo'n 10.000 jaar geleden, werd het klimaat warmer en vochtiger en ontstond in deze streek een enorm veenmoeras.

Situatie omstreeks 1000 na Chr.: De Eem zocht zijn weg, als klein veenstroompje, tussen 2 hoogveen koepels door naar een veenmeer, het toenmalige Almere, dat omringd was door veenmoerassen. Bron: Eemland in verandering, ontginning en ruilverkaveling in het gebied van de Eem.

De verbinding met de zee, de latere Zuiderzee, ontstond pas na een aantal fikse stormen rond 1170 na Chr. Hierdoor verbeterde de afwatering en werd ontginning van het veenmoeras mogelijk. Door het opstuwende water werden de veengronden direct langs de Eem, deels weggeslagen en bedekt door een laag zeeklei.

Tot het begin van de ontginning in de middeleeuwen, bestond het gebied uit voor de mens vrijwel ontoegankelijke woeste gronden. Men gaat er vanuit dat de ontginning van het gebied begon voordat de Zuiderzee gevormd werd. Deze ontginning werd begonnen vanuit de hoger gelegen delen, het Hoge land. Het resultaat is een cultuurlandschap, waarin niets aan de invloed van de mens is ontsnapt.

Door de eeuwen heen bleef het water een grote rol spelen in de ontwikkeling van het gebied. Met het aanleggen van dijken langs de Eem en Zuiderzee, konden overstromingen toch niet geheel voorkomen worden. In 1916, vond de laatste grote watersnood plaats.

Wateroverlast na doorbraak van de Slaagse dijk in 1916. Bron: Panorama 12 december 1917

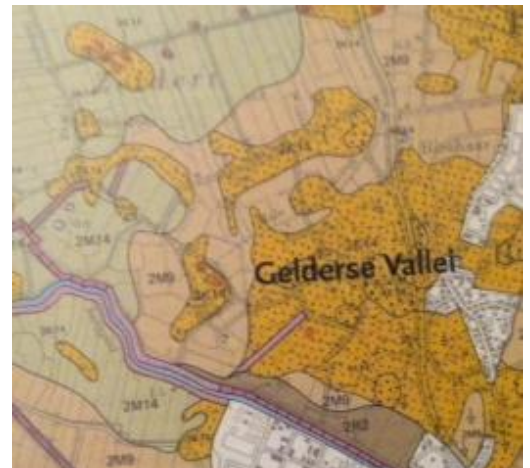
Na de aanleg van de afsluitdijk, het graven van het valleikanaal en het plaatsen van een gemaal bij de Malesluis, kwam in de twintigste eeuw, een einde aan deze wateroverlast.

De vorm van het landschap is min of meer bewaard gebleven in Hoogland West. De natuur heeft zich aangepast aan de steeds weer veranderende omstandigheden.

Cultuurinvloeden

Met de introductie van de landbouw begon de ontginning van de natuur. Hoger gelegen zandgronden waren geschikt voor bewoning. Van daaruit werd het land steeds verder ontgonnen. Op de hogere delen ontstonden door houtwallen omgeven akkers, hier hoeven landschap genoemd. De randen van de dekzandruggen werden benut voor bebouwing tot waar het veenmoeras begon. Waterlopen en wegen volgden de hoogtelijnen in het landschap. Het bochtige verloop van de Oude Weg zou zo ontstaan kunnen zijn. De naam het Hogeland, was een verzamelnaam voor een aantal buurtschappen op de hoge zandgronden ten noorden van de Gelderse vallei. Er kon in dit gebied geen gezamenlijke eng worden gevormd. De zandruggen werden met elkaar verbonden door kleine dijkes zoals de Vudijk en Spijkerdijk.

Vorm van het landschap in Hoogland –West, geomorfologische kaart.

Bocht in de Oudeweg met knotelzen en doorkijkje naar de in hoogte oplopende eng van Onstede

Houtwallen, houtsingels en ook aarden wallen, waren bedoeld als veekering, voor gebruik van gerief hout en om het weg spoelen van de grond naar lagere delen te voorkomen. De lagere delen werden gebruikt voor het weiden van het vee, de zogenaamde meent. Vanaf de 13^e eeuw werden ook deze natte veengebieden ontgonnen. Rond 1600 had het gebied grotendeels de vorm gekregen, die we nu nog in Hoogland- West in het landschap kunnen herkennen.

Om de akkers te bemesten werd gebruik gemaakt van plaggen vermengd met schapenmest. De zogenaamde potstal methode. Hierdoor hebben de akkers een bolle vorm gekregen. Zo is in de loop der eeuwen een donkere grondlaag van soms wel 80 centimeter op de akkers gekomen. Aan de Oudeweg is dit goed te zien aan de zwarte grond van de molshopen op de eng. Met de introductie van kunstmest eind 20^e eeuw, werd deze vorm van bemesting verlaten en verdwenen de schapen uit het landschap. Met de introductie van het prikkeldraad, elektriciteit en fossiele brandstoffen, waren

al vanaf eind 19^e eeuw, een flink aantal houtwallen verdwenen. Door de ruilverkaveling midden 20^e eeuw verdwenen grotendeels de dwarsdijken, oude verbindingswegen en voetpaden.

Toch is er in Hoogland- West nog veel bewaard gebleven. In 2004 is een beleidsvisie opgesteld door de gemeente Amersfoort. Hierin is Hoogland-West, als natuurontwikkelingsgebied opgenomen, met als bestemming een recreatief uitloopegebied voor de bewoners van Amersfoort-Noord. De beplanting en het netwerk van voetpaden zal weer worden teruggebracht naar de situatie van rond 1900.

Stille getuigen van de geschiedenis van Hoogland-West vanaf de middeleeuwen

Het Hoge land ten noorden van Amersfoort was onderdeel van domein Leusden. De bisschop van Utrecht was grootgrondbezitter in het gebied, onderdeel van het domein Leusden, dat in 777 na Chr. was geschonken aan bisdom Utrecht, door Keizer Karel de Grote.

Het land

Vanaf ongeveer 1100 werd met de ontginning van het Hoge land begonnen. De reeds in het gebied aanwezige grondeigenaren (malen genoemd) zagen dit als een bedreiging, vooral toen de bisschop vanaf ongeveer 1130 begon met grootschalige ontginning van de bossen en heiden in Hoogland en Emiclaer. Een grondeenheid werd toen in hoeven uitgedrukt. Voor het gebruik van het land moesten de boeren (hoevenaars) pacht aan de bisschop betalen, de zgn tienden.

Een hoeve was een agrarische bedrijfseenheid van 16 morgen (1 morgen is ongeveer 0,85 hectare), met een uit leem opgetrokken boerderij. Door ontginning vond uitbreiding van de grond plaats, in 1423 werd een hoeve geschat op 40 morgen. Dit had gevolgen voor de belasting die moest worden afgedragen.

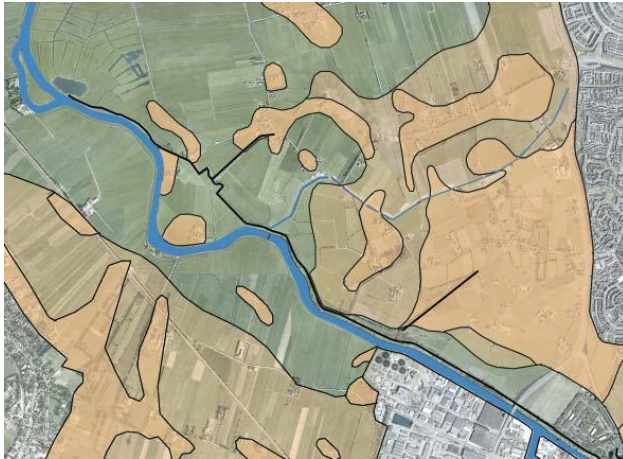
De hoevenaar had tevens een aandeel in de collectief gebruikte woeste gronden, de meent. In het Hogeland, vormden telkens ongeveer 2 tot 3 hoevenaars een gezamenlijke meent. Dit kwam door de langgerekte uitgestrektheid van het bruikbare land. Het huidige Hoogland heeft pas vanaf de negentiende eeuw een dorpskarakter gekregen.

De Malewetering

De in de 13^e eeuw gegraven Malewetering, loopt vanaf Hooglanderveen, langs de Heideweg in Hoogland, via Hoogland- West naar de Eem. In 1410 werd, na de aanleg van de eemdijk, de Malesluis geplaatst. Deze sluis is in 1971 vervangen door het gemaal Malesluis. Hoogland, de wijken Zielhorst, Kattenbroek, Vathorst en Nieuwland. Zijn voor het groot deel afhankelijk van de Maleweteing om het overtollige water af te voeren. De waterstand in de Malewetering lag het afgelopen jaar gemiddeld 20 cm. onder die van de Eem.

De Malewetering is vernoemd naar de maalschap die in de 12^e eeuw werd opgericht door 16 grondeigenaren. Deze eigenaren van de zogenaamde malenhoeven werden malen genoemd. Zij lieten in de 13^e eeuw de Male(n)wetering graven ten einde door betere afwatering, de lager gelegen gronden te kunnen ontginnen en zo hun gebied uit te breiden. Deze uitbreidingen werden slagen genoemd, langgerekte stroken land met daartussen sloten die het water afvoeren naar de wetering. Omdat de afvoer van het water naar het noorden geblokkeerd was door reeds

ontgonnen gebieden werd het noodzakelijk de wetering naar het westen te leiden. Hiervoor moesten hogere delen worden doorgraven en een stuk door het grondgebied van Koelhorst, dat zijn eigen afwatering had, gegraven worden. Ter hoogte van de Oude weg is de zandige oever van de Malewetering op die plek goed te zien.

Overzicht van Hoogland- West, hierop is goed te zien hoe de Malewetering(de dunne blauwe lijn) door de hogere(geel gekleurde) zandige delen is gegraven om tenslotte in de Eemdelta uit te monden. In de groene delen is het langgerekte slagenlandschap te herkennen.

De maalschap bleek een zeer oud en voornaam college, dat eeuwen lang het beheer en onderhoud van de waterwegen in het gebied onder zijn hoede had. Zo was er jaarlijks in juli een vergadering op Sint Margriet en werd gezamenlijk een schouw gehouden. Ook het onderhoud van de wegen, die niet of nauwelijks verhard waren, viel onder hun verantwoordelijkheid. De malen woonden meestal in de stad en verpachtten hun boerderijen. Rond 1600 was de verdeling van de woeste gronden voltooid. De jaarlijkse verhuur of verpachting van de landerijen vormde het leeuwendeel van de inkomsten. In 1616, werd door de Staten van Utrecht, het waterschap van de rivier de Eem, beken en aanleve ingesteld onder een watergraaf en heemraden, om de steeds groter worden wateroverlast vanuit de Gelderse vallei in Amersfoort en omringende gebieden te beteugelen. Nieuwe waterwegen en (dwars)dijken werden aangelegd. De malen bleven onderhoudsplichtig voor de waterwegen. Dit was aanleiding voor conflicten over de uitvoering van de werkzaamheden. Begin 19^e eeuw, tijdens het Franse bestuur, is de betrokkenheid van de malen in het waterbeheer afgelopen. In de negentiger jaren hebben zij een groot deel van hun grondbezit in Nieuwland verkocht. Het land, achter het bankje aan de Oudeweg is nu nog in bezit van de malen van het Hogeland. Van de malenhoeven bestaan er nog zeven: Weerhorst, Boelenhoef, Groot Wede, Bosserdijk, Langenoord, Kattenbroek, en Groot Emiclaer.

Onderhoud van de Malewetering valt nu onder verantwoordelijkheid van het Waterschap Vallei en Veluwe. Er zijn onlangs hekken geplaatst om de doorgang van de grote werktuigen blijvend mogelijk te maken.

Het land en het water

Op de hoger gelegen delen werd akkerbouw gepleegd op de blokvormige percelen. De Onsteder eng is daarvan nog een voorbeeld. De akker is inmiddels verdwenen en vervangen door gras.

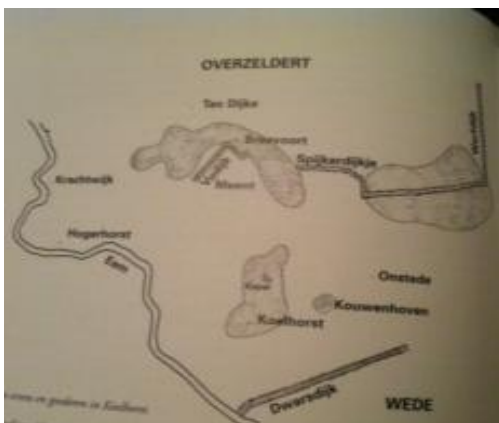
Een lager deel van de Onsteder eng, vanaf de Oudeweg ,er is geen houtwal, er staan knotelzen als afscheiding

Een houtwal, ter bescherming van het gewas op de Onsteder eng, vanaf de Oude weg gezien. De akker ligt zeker 80 cm. hoger dan de weg.

Het vee werd geweid op de lagere delen, tussen de zandruggen. Dit land stond 's winters onder water en werd maat of meent genoemd. Door de ontginning van het polderland ontstonden tussen de sloten, smalle stroken land, slagen genoemd. Door de ontwatering van de grond, turfafgraving, plaggenwinning, houtkap, stijging van het grondwater en inklinking van de grond stagneerde de afvoer van het water. Vanaf de veertiende eeuw werden dijkjes aangelegd om het water tegen te houden en af te voeren naar de Malewetering en werd het noodzakelijk een sluis aan te leggen. In 1393 werd de Slaagse dijk aangelegd en na een stormvloed in 1409, werd een dijk aangelegd langs de Eem van Amersfoort tot beneden Weerhorst. Vanaf ongeveer 1700 heeft de Eemdijk zijn huidige vorm. Ook werden dwarsdijken aangelegd. Veel wegen waren tevens oude dijken en tegelijk water-afscheidingen, zoals de Spijkerweg (nu het westelijk deel van de Mgr. Van de Weteringstraat) en de veertiende eeuwse Vudijk, grotendeels verdwenen na de ruilverkaveling in de zestiger jaren.

Een overzicht van de eerste dijken in het Hoogland. Bron: Een zeer oud en voornaam college, Geschiedenis van de malen op het Hoogland buiten Amersfoort

In de 18^e eeuw werd Het Hogeland onderdeel van een militaire verdedigingslinie tegen de vijand uit het oosten. De Grebbelinie werd aangelegd, en in de eeuwen daarna meerdere keren met verdedigingswerken verstrekt en met dwarsdijken uitgebreid.

In het rampjaar 1672-73, verwoeste het Franse leger bijna alle boerderijen en werd de oogst grotendeels in beslag genomen. Het rampjaar was aanleiding voor de aanleg van een waterliniedijk, die de Grebbelinie zou gaan heten. Bij de aanleg werd gebruik gemaakt van de reeds bestaande dijken. Het was de bedoeling de vijand vanuit het oosten tegen te houden door het land ten oosten van Rhenen tot Bunschoten/Spakenburg, onder ongeveer 50 cm water te zetten. Om dit gefaseerd te kunnen doen en goed te kunnen beheersen werden kommen gevormd die afzonderlijk met water gevuld konden worden. Met de aanleg werd uiteindelijk in 1744 begonnen. Tot in de tweede wereldoorlog is de Grebbelinie onderdeel geweest van de landsverdediging.

In 1940 werden landhuis Coelhorst en boerderijen platgebrand om een vrij schootsveld te creëren, in Hoogland West, verloren 120 gezinnen hun woning. De meeste van deze huizen en boerderijen zijn met subsidie van het rijk weer opgebouwd, de zogenaamde wederopbouwboerderijen. Te herkennen aan de gevelsteen met een leeuw en het jaartal 1940. Het zijn boerderijen met een rood (gewolfd) pannendak. Pannendaken waren inmiddels economisch meer verantwoord dan het gebruikelijke riet.

Gevelsteen in wederopbouw boerderij

Wederopbouw boerderij Klein Onstede aan de Oude weg.

Inmiddels is de Grebbelinie als militair verdedigingswerk opgeheven. De dijken en verdedigingswerken vormen nu een belangrijke schakel in de ecologische hoofdstructuur van de Gelderse vallei en het Eemland.

Waterschap Vallei en Veluwe is in samenwerking met gemeenten, provincie en andere organisaties, begonnen aan het versterken van de Grebbelinie dijk langs de Eem. Voor de dijkverbetering is gekozen voor het meest milieuvriendelijke alternatief, waarbij de minste schade wordt toegebracht aan de natuur, de bodem, het water, het wonen, het werken, de archeologie en de cultuurhistorie in het gebied. Er wordt een fietsroute aangelegd over de dijk vanaf Amersfoort, die aansluit op de fietsbrug over de Eem bij hetemaal Malesluis.

Markante gebouwen in Hoogland-West

Kapel van Coelhorst

De invloed van de bisschop van Utrecht beperkte zich niet tot de ontginning van het land en het innen van de tienden. De boeren waren ook verplicht om naar de kerk te gaan. De parochie kerk voor de boeren van het Hogeland stond in Oud Leusden, waarvan de toren nu nog bestaat. Dit was te ver weg voor het bijwonen van de wekelijkse mis. Het gebied was te dun bevolkt voor een eigen parochiekerk. Zo kwam men tot het stichten van een kapel in Coelhorst.

De kapel van Coelhorst (in de huidige benaming met een C geschreven), is een markant gebouw aan de Coelhorsterweg en gelegen aan de Malewetering. De kapel is rond 1325-1350 van steen gebouwd en ligt op een terp. De kapel was gewijd

aan St. Nicolaas, de patroon voor boeren en ontginningen, maar ook de beschermer tegen overstromingen. Voor doop en huwelijk moesten de parochianen naar Leusden. Wel werden parochianen bij de kerk begraven. In de reformatie werden katholieke diensten (vanaf 1580), verboden en werd de kerk gesloten. Pas in 1655 werd een dominee gevonden om de protestante diensten te leiden. In 1843 werd de Inham in Hoogland, in gebruik genomen. De kapel is in dat jaar verkocht aan de eigenaar van Coelhorst en nu een familie mausoleum. De katholieke diensten worden sinds 1883 gehouden in de St Martinuskerk in Hoogland. De kapel is in 2003 geheel gerestaureerd en jaarlijks te bezichtigen op de openmonumentendagen.

Bron: Monumenten in Hoogland en Amersfoort-Noord

De oude boerderijen

Vanaf de 16 e eeuw werden de boerderijen geleidelijk aan steeds meer van steen met een rieten dak. Het type lang- of hallenhuis, is een kenmerkend boerderijtype voor de Utrechtse zandgronden. Bij een hallenhuis type boerderij liggen woongedeelte en de deel met de stallen achter elkaar. Aan voor en achterzijde is het dak schuin (afgewolfd).

Boerderij Laurenburgh aan de Mgr. vd Weteringstraat (1670), ligt op een zandplaat, die tot aan de Bunschoterstraat loopt en Laurenberg werd genoemd. Vanaf deze plek werd begin 12^e eeuw, de polder Overzeldert ontgonnen.

Rechts: boerderij Landsigt (ca. 1570) aan de nog met klinkers bestrate Zelderste weg. De boerderij ligt op een door mensen opgeworpen terp (hier pol genoemd). Centraal ligt de rouw- en trouwdeur, die alleen bij die gelegenheden wordt gebruikt.

Links een hallenhuis type boerderij, gelegen aan de Coelhorsterweg.

Boerderij Onstede aan de Oude weg, is ook een hallenhuistype boerderij(de huidige boerderij is in 1901 gebouwd). Het is een oude huisplaats, die in een open weide gebied ligt, waardoor het historisch van grote waarde is. De boerderij is in bezit van de bewoners. De grond wordt gepacht van de Diaconie. De boerderij ligt aan het eind van een met Amerikaanse eiken omzoomde laan en is vanaf een afstand te zien vanaf de Oude- en Coelhorster weg. De Onsteder eng wordt in 1405 voor het eerst genoemd. Aan de Coelhorsterweg ligt de akker 3,5 meter boven NAP. De akkers zijn nu grotendeels in gebruik als weiland, op een klein deel wordt maïs verbouwd.

De naam Onstede wijst op minder vruchtbare bodem, mogelijk omdat het hier nogal vochtig was. Namen met horst, zoals in Weerhorst, Coelhorst, Vathorst, herinneren aan beboste verhogingen in het landschap. Namen met broek, zoals Kattenbroek, duiden op moerasgebied en een naam met laar, zoals Emiclaer, slaat op een open plek in het bos. Een naam met burgh, zoals Laurenburgh, slaat op berg.

Gebruik van het land

Eeuwenlang was het Hogeland in gebruik als agrarisch gebied. Bestaande uit voornamelijk veeteelt en wat akkerbouw voor eigen gebruik. Met de toename van de bevolking werd de productie uitgebreid en aangepast.

Landbouw: aanvankelijk werd vooral boekweit en rogge verbouwd. In de 17 eeuw werden ook tabak en later aardappelen en hennep verbouwd. In een inventarisatie van 1815 worden 770 morgen bouwland vermeld(1 morgen is ongeveer 0,85 hectare), waarop boekweit, rogge, haver, tarwe, aardappelen, en tabak werden verbouwd en 1730 morgen weiland, 600 morgen bossen en houtwallen en 300 morgen heide.

Veeteelt: Op de grazige weiden werden in de 17^e eeuw, 's zomers de koeien vetgemest, die vanuit Duitsland werden aangevoerd, om daarna verder te worden gedreven naar de markt in Amsterdam. Vee werd vooral gehouden voor eigen gebruik. Op de heidevelden liepen de schapen waarvan de mest werd gebruikt voor het bemesten van de akkers.

In de twintigste eeuw is veel agrarisch land verdwenen. De oprukkende stedenbouw, veranderde bedrijfsvoering, handelsstromen en wet- en regelgeving hebben er voor gezorgd dat er steeds minder boerenbedrijven zijn overgebleven. Enkele boeren bedrijven in Hoogland-West zijn nog actief. Zij hebben (pacht)grond overgenomen van boeren die gestopt zijn. Er wordt voornamelijk melkvee gehouden, er is een geitenhouderij en op de akkers wordt maïs verbouwd. De boerderijen die niet meer in bedrijf zijn worden nu bewoond door particulieren, met soms wat hobbyvee, zoals Klein Onstede, de boerderij rechts van het bankje, waar wat schapen, paarden en lama's rondlopen.

De wegen

De Oude weg was een toegangsweg naar de nieuwe polders Neer- en Overzeldert en dateert waarschijnlijk uit de twaalfde eeuw. Het is nu een geasfalteerde weg. Dit is nog niet zo lang het geval. In de loop van de 19^e eeuw, kwam er naast en door de snelle ontwikkeling van Nederland

meer verkeer. In 1857 werd besloten de Coelhorster weg te bestraten tot aan de Oude weg, verderop werd gebruik gemaakt van grind, puin, sintels of ophoging met zand. In 1897 werd een stratenmaker aangesteld die er vanaf 1891, de functie van lantaarn opsteker bij kreeg. De eerste auto wordt in 1903 vermeld. In 1920 werden aparte fietspaden aangelegd langs o.a. de Coelhorsterweg. Pas in de jaren na 1945 werden alle doorgaande wegen bestraat. De steeg, dit is een licht oplopende weg, naar boerderij Onstede is nog een klinkerweg.

Klinkerbestrating op de steeg naar boerderij Onstede

De Mgr. Van de Weteringstraat is tijdens de laatste ruilverkaveling aangelegd. Hij verbindt de Vudijk met de Ludijk en is doorgetrokken, door de Coelhorster Meent, naar de Slaagse weg.

Mgr. van de Wetering, werd als Henricus van de Wetering geboren in 1854 op de Ham in Hoogland en was aartsbisschop van Utrecht van 1895-1929.

De Coelhorsterweg, liep in vroeger tijden boven over de eng, toen deze in gebruik werd genomen als akker, werd de weg naar beneden verlegd, zodat het meest geschikte land gebruikt kon worden voor de gewassen. De (Bunschoter)Neer weg(nu Bunschoterstraat), werd in de 14^e eeuw aangelegd als aan- en afvoerweg om ontginning van Duist mogelijk te maken. Later werd het een verbindingsweg naar Bunschoten. Deze weg was, door wateroverlast en slecht onderhoud, zo slecht begaanbaar, dat Bunschoten regelmatig alleen per boot bereikbaar was. In 1692 gaven de Staten van Utrecht toestemming om tolgelden te heffen voor het herstel en onderhoud van de weg. Na de tweede wereldoorlog werd de weg steeds belangrijker voor het toenemende verkeer en is het inmiddels de drukke verkeersader met parallelwegen. De Oudeweg is nu wel geasfalteerd maar heeft tot op heden zijn oude loop behouden.

Beschouwing

Een jaar observatie vanaf het bankje, wat heeft dat opgeleverd?

Tot april 2013, was Hoogland-West een plek waar je lekker een frisse neus kunt halen en de seizoenen ervaren. Met het vaker bezoeken van het gebied, kwamen de vragen, volgde verdieping en kwamen we tot de conclusie dat in ons adoptieterrein niet alleen meerdere biotopen aanwezig bleken te zijn, maar ook dat de historie en ontwikkeling van het gebied daar een wezenlijk onderdeel van vormden en vormen. In november 2013 werd een cursusavond besteed aan landschapsbeheer. Peter Reinders vertelde, aan de hand van Leesbaar Landschap, over de landschapselementen die het verhaal van het landschap vertellen. Bij de oefenexcursie in december gingen we zelf met deze insteek aan de slag. Dit bleek een verfrissende en inspirerende manier om naar een landschap te kijken. Het sloot goed aan bij onze ervaringen tot nu toe in ons adoptieterrein, bracht ordening aan in de hoeveelheid informatie die we hadden verzameld en hielp de blik te richten op specifieke kenmerken van het gebied.

We hebben daarom besloten ons oorspronkelijke plan voor een fietstocht rondom de Malewetering te vervangen door een observatie van het gebied rondom het bankje en kozen als titel voor ons verslag: Blik op de Malewetering.

Met de 4 brillen methode van Leesbaar Landschap zijn we vervolgens aan de slag gegaan. Door het landschap steeds vanuit een ander perspectief te bekijken leer je het geheel eigene en kenmerkende van een landschap en de samenhang tussen de daarin voorkomende elementen, te (her)ontdekken.

Verdeling van de onderwerpen vond plaats naar interesse. Regelmatig spraken we elkaar en/of wisselden informatie uit via de mail. Onze mentor, Rien Jans, hield de vorderingen in de gaten en stelde vragen, die ons op koers hielden. Hij stelde ons voor aan Gerard Kok, die ons toeliet op zijn terrein, zijn kano ter beschikking stelde, hielp bij de inventarisatie van de vleermuizen rond zijn huis, uitvoering van de groundboring en historisch materiaal verstrekke over de Malewetering. Helaas besloot Jolanda te stoppen met de cursus. Zij was gelukkig wel bereid om mee te lezen met het verslag in wording en fotomateriaal aan te leveren.

Veel tijd ging zitten in bestudering van de uitgebreide informatie die er bleek te zijn over de ontstaansgeschiedenis van het gebied, de geomorfologie en ontwikkeling door de eeuwen heen. De natuur vormde vooral een bedreiging in die tijd en moest beteugeld worden. Beheer en beheersing waren noodzakelijk om te komen tot waar we nu zijn. In de 20ste eeuw is daar bebouwing bijgekomen. Mechanisering en intensivering van de landbouw gingen samen met een toename van de bevolking. Er was amper tijd en aandacht voor de natuur. Inmiddels lijkt het tij te keren, zoals ook tijdens de cursus bleek uit de bijdragen van verschillende docenten.

In januari 2013 vertelde de stadsecoloog Reneé van Assema ons, over het beleid van Amersfoort Groene Stad. In het boekje Stand van de natuur in Amersfoort, dat in 2011 werd uitgegeven, staat: "Natuur en biodiversiteit hebben een economische, landschappelijke en ruimtelijke waarde voor de stad en het landschap. Daarnaast hebben we aandacht voor de waarde van de natuur op zich". Veel Amersfoortse vrijwilligers waren betrokken bij het in kaart brengen van de natuur in en om de stad. In Hoogland-West wordt vermeld dat de boerderijen van groot belang zijn als broedplaats voor de kerkuil, steenuil, boerenzwaluw, huiszwaluw en huismus. Zo biedt cultuur, onderdak aan de natuur.

In april 2014, liet filosoof Matthijs Schouten ons ervaren hoe mensen kunnen verschillen in de beelden die ze hebben bij natuur en hoe verbonden dat is met de cultuur waarin je bent grootgebracht. Hij liet ons stilstaan bij de vraag: Wat is/noem je natuur? Hij benadrukte dat je deze verschillen altijd voor ogen moet houden als je met mensen over dit onderwerp in gesprek gaat. Al te gemakkelijk denk je dat je het toch over hetzelfde hebt? Hij toonde aan dat dit in het geheel niet zeker is.

Door onze bezoeken aan het bankje, werd het afgelopen jaar heel duidelijk dat de natuur geen agenda heeft. De loop van het seizoen bepaalt wanneer wat groeit en bloeit. Het weer is heel bepalend voor moment en duur daarvan. Zo duurde het in 2013 heel lang voordat de kou uit de lucht was en het voorjaar wilde beginnen. Nu, in 2014, staat alles ongeveer 4 weken eerder in bloei. Ook werd duidelijk dat wat er is aan natuur, deze gekenmerkt wordt door verstoring en overbemesting. Voor bijzondere soorten, met specifieke eisen aan hun leefomstandigheden, is nu geen plek. De manier waarop het land gebruikt en beheerd wordt is van grote invloed op de kansen die de natuur heeft om zich te vestigen, handhaven en ontwikkelen. Dit geldt ook voor de inrichting van het gebied. Het weer aanleggen van houtwallen en elzensingels, zoals het plan is van de gemeente, kan helpen om de leefgebieden van daarvan afhankelijke dieren te verbinden en vergroten. Herstel van oude voetpaden en het toestaan van recreatieve voorzieningen, kunnen daarentegen juist onnodige verstoring veroorzaken. Het is begrijpelijk dat de huidige bewoners liever geen gedoe willen. Voor behoud van dit unieke stukje groen is het echter wel van groot belang dat er een beleidsvisie is, waarin de ecologische- en landschappelijke kwaliteit van het landschap worden versterkt. Het in kaart brengen van dit gebied, met de 4 brillen methode van Leesbaar Landschap, heeft onze kennis en inzicht vergroot, de blik verruimd en de belevingswaarde van het buiten zijn aangevuld met het besef dat de invloed van de mens niet alleen van alle tijden is, maar ook noodzakelijk om dit unieke gebied in stand te houden.

Natuuractiviteit : landschapswaarneming, gebaseerd op Leesbaar landschap.

Door: Paul van Gessel en Wil Schonewille

duur : totaal 75 minuten, loopafstand ongeveer 2 km.

datum: 17 mei 2014

Aanvang 13.30

Startpunt Cafe 't Hoekje, Coelhorsterweg 21 te Hoogland.

Start:

We lopen vanaf café het Hoekje over de Oudeweg, tot begin van de houtwal, daar

Stop nr 1: Uitleg over Leesbaar Landschap. De deelnemers krijgen een mapje met wat informatie uitgereikt.

Dit mapje kan gebruikt worden om er een “bril” van te maken.

Doorlopen naar onderbreking in de houtwal.

Uitleg Verticale bril, als uitdrukking van de ondergrond, de natuurlijke omstandigheden van de plek(bodem,water,reliëf).

door Paul:

In tweetallen: Onderzoek de volgende vragen en bespreek met de persoon die links van je staat wat je waarneemt.

Vragen: Wat zie je? Wat voel je onder je voeten? Wat zegt dat over de ondergrond?

Paul: Toelichting, beantwoorden vragen

Doorlopen naar het bankje

Stop nr 2: Horizontale bril, als uitdrukking van relaties in de patronen van sloten, wegen/paden, beplanting en bebouwing.

door: Wil

In tweetallen: onderzoek de volgende vragen en bespreek met de persoon die voor je staat wat je waarneemt.

Vragen: Wat zie je? Hoe zou dat er van bovenaf bekeken uitzien? Wat zegt dat over de relaties tussen de verschillende landschapselementen? Wat zegt dat over het gebruik van het land? Wat is hiervan de invloed op flora en fauna?

Wil: Toelichting, beantwoording vragen

Doorlopen voorbij boerderij Klein Onstede tot de hoogspanningsmast

Stop nr 3: Seizoensbril, als uitdrukking van het jaarverloop in kleuren en vormen.

door: Paul en Wil

In tweetallen: onderzoek de volgende vragen en bespreek met de persoon die rechts van je staat wat je waarneemt.

Vragen: Wat zie je? Wat valt je op aan kleur en vorm? Wat zegt het over de tijd in het jaar?

Paul en Wil: Toelichting en beantwoording vragen.

Teruglopen naar het bankje

Stop nr 4: Historische bril, als uitdrukking van de ontstaansgeschiedenis in patronen en elementen in het landschap.

door: Wil

In tweetallen: onderzoek de volgende vragen en bespreek met de persoon die achter je staat wat je waarneemt.

Vragen: Wat zie je als je om je heen kijkt? Wat zegt het over de geschiedenis? Wat is er nieuw en wat is er oud?

Wil: Toelichting en beantwoording vragen

Teruglopen naar Stop nr.1

Evaluatie van de activiteit

door Paul en Wil

Vragen:

1. Wat neem je mee van deze wandeling?
2. Wat ga je er mee doen?
3. Welke Tips en Tops heb je?

BIJLAGEN

I: Samenvatting Onderzoek naar Flora en Fauna in Buitengebied West	blz. 39
II: Mijn verbinding met de Malewetering, Paul van Gessel	blz. 40
III: Mijn band met de Malewetering, Wil Schonewille	blz. 43
IV: Verslag Kanotocht, Jolanda Ragetli	blz. 45
V: Verslag bodemonderzoek, Wil Schonewille	blz. 48
VI: Observaties rondom de Malewetering, Wil Schonewille	blz. 50

BIJLAGE I

Onderzoek naar Flora en Fauna in Buitengebied West(een samenvatting, mbt het gebied ten zuiden van de Mgr. van de Weteringstraat)

In opdracht van de gemeente Amersfoort is , in het kader van het nieuwe Bestemmingsplan Buitengebied, onderzoek gedaan naar de Flora en Fauna in Buitengebied West te Amersfoort, door Ecologisch Advies Bureau Viridis BV. Dit rapport is in maart 2011 verschenen.

Uitgangspunten waren de in de Flora- en faunawet en de in de Vogelrichtlijn genoemde soorten, aangevuld met soorten die voorkomen op de landelijke rode lijsten van bedreigde en kwetsbare planten- en diersoorten, aangevuld met plant- en diersoorten die vermeld staan op de lijst van het Meerjarig Meetnet van de gemeente Amersfoort.

Onderscheid wordt gemaakt in het gebied ten noorden en ten zuiden van de Mgr. van de Weteringstraat. Het Buitengebied is circa 1300 ha groot. Binnen het onderzoeksgebied ligt de Ecologische Verbindingszone langs de Eem.

Naast bronnenonderzoek, vond veldonderzoek plaats.

Conclusie van het veldonderzoek: voor de 7 vleermuissoorten is met name het gebied ten zuiden van de Mgr. Van de Weteringstraat van groot belang; onderzoek in de rietkragen van de Malewetering naar de waterspitsmuis is noodzakelijk; onderzoek naar marterachtigen is noodzakelijk; met name de delen rondom Coelhorst zijn van zeer groot belang voor de aanwezige reeënpopulatie; Buitengebied West is van gering belang voor beschermde planten of relevante plantensoorten(de dotterbloem is niet aangetroffen , deze is niet bestand tegen het intensief maaibeheer van de slootoevers, wel worden de beschermde Zwanenbloem en Vogelmelk genoemd); De weteringen en sloten zijn van groot belang voor de visfauna, met name voor bittervoorn, grote en kleine modderkruiper en het vetje; in de berm- en dwarssloten zijn acht soorten amfibieën aangetroffen, en van groot belang voor de heikikker, poelkikker en rugstreeppad; er zijn geen reptielen aangetroffen; er zijn 20 soorten libellen aangetroffen, waarvan de glassnijder, grote keizerlibel, vroege glazenmaker en weidebeekjuffer als kwetsbaar staan vermeld; er zijn geen beschermde dagvlinders aangetroffen; er zijn geen beschermde sprinkhanen aangetroffen; het gebied ten zuiden van de Mgr. van de Weteringstraat is van groot belang voor broedvogels, veel boerderijen zijn van groot belang voor kerkuil, steenuil, huiszwaluw, boerenzwaluw en huismus. In dit gebied zijn vrijwel geen weidevogels aangetroffen.

Analyse en Conclusies van het onderzoek: Bij het kappen van een houtwal dient onderzocht te worden of deze de functie van vliegroute heeft voor vleermuizen; bij de sloop van boerderijen en woningen dient onderzocht te worden in hoeverre het gebouw van belang is voor uilen en zwaluwen; de aanleg van fiets-en wandelpaden zal vermeden moeten worden ivm de negatieve invloed op kwantiteit en kwaliteit van het leefgebied van het ree en verstoring van vogels in het weidegebied. Kritisch beheer van het waterpeil van de weidegebieden ivm de weidevogels; Bij werkzaamheden aan de sloten en weteringen(baggeren, aanleg van beschoeiing), dient een natuurtoets te worden afgenomen. Beheerswerkzaamheden als schonen en maaien kunnen verricht worden conform de Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen.

BIJLAGE II

Mijn verbinding met de Malewetering, door Paul van Gessel

Na een aantal jaren in het buitenland gewoond te hebben (Keulen in Duitsland) kwam ik in het voorjaar van 1987 in Amersfoort Schothorst te wonen. Bij het verkennen op de fiets van mijn nieuwe leefomgeving stuitte ik al snel in het noordelijk deel van Amersfoort op de Heideweg, verbindingroute tussen Hoogland en Hooglanderveen. Hier bevond ik me in het buitengebied van Amersfoort met weilanden, houtwallen en kleine bossage's, waar voor de afwatering ook vele sloten gegraven waren en de Malewetering doorheen "kronkelde".

Toen mijn eerste dochter geboren werd in 1989 ben ik vanaf 1990 veelal met haar voorop de fiets in een fietszitje Hoogland West ingegaan, met name de Coelhorsterweg, Weerhorsterweg en Oudeweg richting Monseigneur van de Weteringstraat en dan terug richting Hoogland en Schothorst. De Malewetering deed/doet me sterk denken aan de Oude IJssel (zijtak de Strang) in de Achterhoek, waar ik in mijn eigen jeugd ben opgegroeid.

Rond voorjaar 1993 ben ik in het Centraal Wonen Projekt "Woonvorm van de Toekomst" in de nieuwbouwwijk Kattenbroek gaan wonen, waarbij dit projekt, in een cirkel gebouwd, voor een deel grenst aan de Malewetering en voormalige Heideweg (nu de Horizon).

Ik herinner me nog heel goed, dat ik een paar wilgentakken tijdens een tuinwerkdag aan de oever van de Malewetering in de grond heb gestoken en één ervan na ruim twintig jaar nog steeds staat. Ook het vangen van dikkopjes of het organiseren van een viswedstrijd voor kinderen uit de Hof en de buurt, of zelfs de Sint Maartenoptocht of als Sinterklaas met wapperend gewaad lopend langs de Malewetering op weg naar zijn verjaardagsviering.

Dit bracht me op het idee om, nadat ik rond 2000 uit het Centraal Wonen Project vertrokken ben en in Hoogland ben gaan wonen, mijn oorspronkelijk stukje Malewetering onder de loep te willen nemen en te onderzoeken, wat de randstedelijke invloed op flora en fauna is. Wat tref ik nu aan en welke invloed oefent de mensen dus ook de tuingroep uit op dit stukje. Vanuit welke visie wordt ermee omgesprongen met diverse partijen zoals waterschap, gemeente en bewoners.

In de loop van het proces van afwegen, wat wel en wat niet rond het adoptieterrein Malewetering en ook vanwege het inkaderen van beschikbare tijd en plaats, heb ik mijn deel Malewetering losgelaten. Dat wil echter niet zeggen, dat ik wandelend of fietsend door de wijk Kattenbroek schroom te vertellen, over dit voor mij bijzondere stuk en dat dit tevens een aanleiding kan vormen het te hebben over het waterbeheer in zijn totaliteit en de gedachtegang, die toenmalige hoofdstedebouwkundige Ashok Bhalotra / eind jaren tachtig, begin jaren negentig/ heeft gehad.

Door zo intensief door alle seizoenen heen waar te nemen en dit in een groepje medestanders uit te wisselen is mij de Malewetering dierbaarder geworden en blijft mijn verwondering over het gebied en stroomt het als vanzelf om b.v. op een Paaszaterdagwandeling door de flora en faunawerkgroep georganiseerd in Hoogland te vertellen en te luisteren naar andere mensen, wat dit gebied hun doet.

Het deel Malewetering rond de Oudeweg staat de laatste jaren steeds meer bloot aan recreatiedruk. De vele wandelaars of loopgroepjes, paardenvolk en fietsers richting fietsersbrug over de Eem naar

Soest, vogelaars en enkele loonwerkbedrijven en de enkele overgebleven boeren naast Smink ponyterrein en het nine hole golfterrein vullen het gebied.

Er ligt bij de gemeente een toekomstbestemmingsplan waarin /oorspronkelijke natuur, dus laat de natuur haar beloop gaan/ de recreatiedruk en woondruk op dit mooie buitengebied alleen nog maar groter wordt. Wat ik nu meemaak en zie als ik op de Oudeweg bij het bankje en de brug over de Malewetering sta, is aan het einder houtwallen, weilanden, een glimp van de kapel van Coelhorst, en met enig geluk door de verreijker hazenoren of een ree. Ik weet nog hoe het 20 jaar geleden was, echter hoe het over 20 jaar is, is als kijken in koffiedik

Ik hoop dat ik het mag meemaken en dat ik een klein steentje mag bijdragen aan het behoud van dit gebied. Hoe het ook zij : de Malewetering zal blijven stromen

Hoogland, 4 mei 2014

Hoogland West 1

trouw bezoeker of en passent

hart is het hoekje

dat uitzicht geeft op het land,

deels ademend de sfeer van boerenerf

deels omarmend de torens van de stadse pottenkijkers

Hoogland West 2

Mag ik wonen in Hoogland-West,

ergens aan het landschap pad

Mag ik wonen in de voelbare stilte

voor mij stadsmens

Mag ik wonen in de bedrijvige boerenstrijd
om het bestaan van eigenheimers
Mag ik wonen overal en ergens thuis
op loopafstand van de oprukkende stadsrand
Mag ik wonen en het zo houden
zodat ik blindelings rollatorend
mijn oude weg kan vinden
en mag rusten bij de Coelhorster kapel
en mijn kinderen fietsen met hun kleinen
Weerhorst wijzend herkennen
het hoekje en de vele anderen plekken
rond de Male Wetering
Mag ik

(geschreven door p.c.m van gessel 5-11-2006)

BIJLAGE III

Mijn band met de Malewetering, door Wil Schonewille

In 1987 vond ik woonruimte in Hooglanderveen, aan de Buitenveldse weg, aan het einde van een doodlopende onverharde weg. Het net nieuw gebouwde huis lag op een lichte verhoging in het landschap, op de plek waar een oud veenboerderijtje had gestaan. Er waren nog 2 boerderijen aan de weg, de eerste, een naoorlogse woning, waar aanvankelijk een melkhouderij, en na verhuizing van deze eigenaar een kalvermesterij waren gevestigd, en de tweede, een oude boerderij, met grote paardenkastanje en oude hoogstamfruitbomen, waar al enkele jaren tevoren mensen uit de stad waren komen wonen. Ik had recht van overpad om bij mijn woning te komen. In het begin was het wennen voor alle partijen, ook omdat de honden erg aan deze inbreuk op hun territorium moesten wennen.

Omringd door weilanden en bouwland, onder de rook van Amersfoort en het verkeersgeruis op de afslag van de A28 naar de A1 richtte ik mijn leven in. Aanvankelijk voor een periode van maximaal 3 jaar, maar ik heb er uiteindelijk bijna 18 jaar gewoond en ben me steeds meer thuis gaan voelen. Gaandeweg is mijn interesse gegroeid voor de geschiedenis van deze plek.

Toen in 1994 besloten werd dat de VINEX wijk Vathorst zou worden gebouwd, begon een periode van onzekerheid over de inrichting van het Buitenveld. Uiteindelijk bleek dat ook ik moest wijken voor de nieuwbouw en op 1 april 2005, ben ik verhuisd, nadat mijn burens al eerder waren vertrokken en hun woningen gesloopt. Enkele dagen na mijn verhuizing is ook mijn woning gesloopt. Anno 2013 is er in het landschap niets meer wat herinnert aan de vroegere bewoning op deze plek. Wel is er weer een Buitenveldseweg met nieuwbouwhuizen, maar die weg loopt geheel anders dan op de oude kaarten nog is te zien.

Wat gebleven is zijn enkele gedeeltes van houtwallen en de Malewetering, nu onderdeel van de groene zoom om het dorp, het Malewetering park.

De Malewetering kwam, onder de snelweg vandaan uit de richting van Hoevelaken, volgde een stukje Holleweg, ging met een rechte hoek onder de weg door langs het eerste perceel land aan de Buitenveldseweg, sloeg met een haakse hoek bij een oude knotwilg af naar rechts en aan het eind van het weiland naar links om verder te stromen richting dorp, langs de (voormalige) voetbalvelden aan de Hoog en Wellerlaan, om daar onder het spoor door te gaan verder langs de Heideweg, richting Hoogland. Eén keer per jaar hingen er plakaten op de bomen van het dorp, om aan te geven dat de watergangen geschoofd zouden worden. Voor die tijd moesten de sloten zijn geschoond. De Malewetering is in mijn herinnering niet meer dan een sloot, waaraan door het intensieve agrarische gebruik van het land, weinig natuur te beleven viel. Op de weilanden kwamen in het voorjaar wel enkele kieviten een poging doen om te broeden, maar de boer hield geen rekening met het maaibeleid, zodat de nesten en jongen vaak verloren gingen. Op de hazen werd gejaagd en er werd gebruik gemaakt van vangkooien om eksters te vangen.

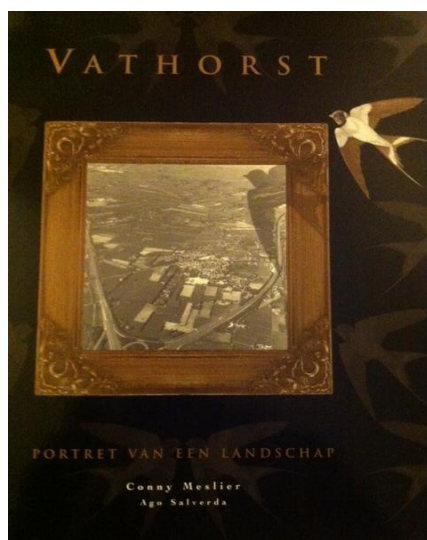
In het land om mijn huis, liep 's zomers jongvee en ook hebben er een tijdje schapen gelopen met af en toe een paard. Het gras werd enkele keren per jaar gemaaid en in plastic rollen opgestapeld. Onkruid werd met gif bestreden. Wisselend werd er dichtbij of verder weg van het huis een stuk land omgeploegd om maïs op de verbouwen, daarop werd in het vroege voorjaar, in containers

aangevoerde drijfmest verspreid en de weilanden werden met mest geïnjecteed. In oktober werd de maïs geoogst door een loonwerkbedrijf met grote machines. De maïs werd verhakseld tot groenvoer en afgevoerd. In voor- en najaar was de weg meestal erg slecht begaanbaar door de modder, er stonden ook vaak plassen water op het land in de hoek bij de Malewetering. In de winter was bij sneeuwval de doorgaande weg soms moeilijk bereikbaar. Prachtige avond, - en sterrenluchten gaven de indruk van een sprookjeslandschap. En met stormachtig weer, het gevoel wezenlijk deel uit te maken van de elementen.

Zelf heb ik in de loop van de tijd bijen gehouden, met goede opbrengst uit de buurt, en krielkippen gehad, die vrij rondliepen, maar helaas in de periode van de kippenpest, moesten worden geruimd. Ook had ik aanvankelijk 3 honden, maar nadat de laatste gestorven was in 2002, bestond mijn gezelschap uit 2 katten en die zijn meeverhuisd naar mijn nieuwe plek. Rondom de woning had ik mijn eigen paradijsje gecreëerd, met houtsingels en wilde planten. De stang van de oude hooiberg, die nu dienst deed als garage, was een prima rustplek voor de boerenzwaluwen in voorjaar en zomer. De oude perenboom vormde een goed tussenstation voor allerlei soorten vogels en in de loop van de tijd vonden zowel spreeuwen als mussen een goede nestplek onder mijn dak. Het laatste jaar liepen er ook fazanten door het veld en zelfs een ree zocht bescherming bij de oude elzen langs het wegje dat vroeger doorliep naar Hoevelaken, maar sinds de aanleg van de snelweg eindigde in een maïsveld.

Mijn indruk is dat de ligging van de huidige Malewetering vrijwel overeenkomt met de oude loop, maar enorm is verbreed en uitgebreid. In het park zijn glooiende oevers aangelegd en de kanten zijn begroeid met riet en allerlei soorten bloeiende planten. Bij mijn inspectierondjes het afgelopen jaar heb ik diverse vogels, insecten en vlinders gezien, die ik in de tijd dat ik er woonde nooit heb waargenomen.

Zo is door de jaren heen de functie van de Malewetering gelijk gebleven, namelijk de afvoer van overtollig water, teneinde het land te kunnen ontginnen, te bewerken en in de huidige tijd met woningen te bebouwen. Voor de nieuwe bewoners is rondom de Malewetering een prima plek ontstaan om te wandelen en recreëren. De boerenzwaluw echter, het logo van Vathorst, is als gevolg van het verdwijnen van het boerenland, inmiddels verdreven naar de tegels van de Hanzetunnel, die de rondweg om de wijk verbindt met de Nijkerkerstraat.

Wil Schonewille, 25-11-2013

BIJLAGE IV

Kanotocht op de Malewetering 18 juli 2013, door Jolanda Ragetli

Van Gerard en Rina Kok die langs de Malewetering wonen mochten we hun kano gebruiken en op een prachtige donderdagavond in juli hebben we daar met veel plezier gebruik van gemaakt.

Klein fototoestel en koffie mee, Wil had wat lekkers meegenomen en nadat we de peddels hadden gekregen van Gerard én de boot te water hadden gelaten gingen we goedgehumeurd op weg.

Vlakbij ons vertrekpunt was duidelijk de golfbaan in aanbouw te zien.

Vanaf de waterkant ziet de omgeving er heel anders uit en heb je heel goed zicht op het riet en de planten die langs de waterkant groeien. Van het landschap zie je alleen de bovenkant zodat het voor mij soms moeilijk was me te oriënteren (mede omdat ik de omgeving niet goed genoeg kende).

Overall waar we langs kwamen zagen we vogels op zoek naar vliegjes en andere beestjes die in en rond het riet leven. We zagen of hoorden karekieten, rietzangers en vlakbij een boerderij veel huismusjes.

Voor ons uit zwom een familie kuifeend en steeds als we dichtbij kwamen doken alle kinderen onder water om even later als we uit de buurt waren weer boven water te komen.

We zagen libellen over het water vliegen en genoten van het geluid van de vogels.

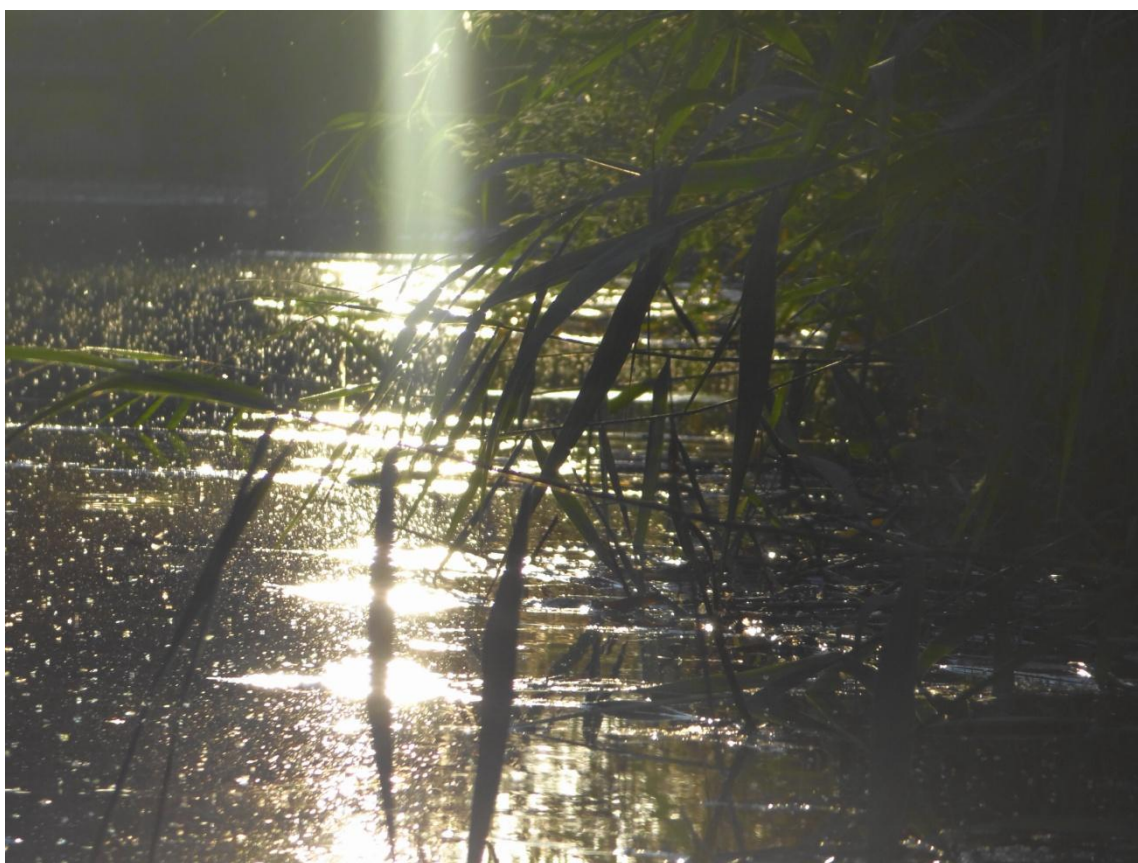

Op de brug waar we onder door gingen zat een jongen met gesloten ogen te mediteren. Pas toen we heel dichtbij kwamen opende hij zijn ogen om te kijken wie zijn rust verstoorde.

Veel planten gezien onderweg zoals het blauwe glidkruid, de gele plomp, de zwanenbloem, moerasandoorn en vooral veel wuivend riet.

Al die keren dat we naar ons bankje gingen heb ik geen enkele kano of andere bootje in de Malewetering gezien. Wat hadden wij een geluk om op zo'n mooie avond met een kano op het water te kunnen zijn.

De langzaam ondergaande zon zorgde voor glinsterend water, een prachtig schouwspel !

Vlakbij ons keerpunt een foto genomen van de waterstand.

Om ongeveer kwart over tien waren we weer terug bij de familie Kok en hebben we met de batscan geluisterd naar de vele vleermuizen. De gewone dwerg, de rosse vleermuis en naar we dachten de laatvlieger gehoord.

Wat een prachtige avond hebben we gehad !!!!

Jolanda

BIJLAGE V

Bodemonderzoek 30-11-2013, op het land van Gerard Kok, gelegen aan de Malewetering.

Een impressie van een gelaagde expeditie in Hoogland-West door Wil Schonewille.

Het was mooi weer, toen we elkaar om 10.00 troffen uur bij Gerard Kok.

We hadden geluk, hij had net een flinke kuil gegraven om een paal te plaatsen. We konden daarvan grondmonsters nemen. De zanderige grondlagen waren goed te onderscheiden. Jolanda en Paul gaan de monsters bekijken onder de microscoop.

De bovenste laag 40-45 cm, bestond uit grijs/bruin zand

Daaronder een 10 cm dikke laag met oer. Onder die laag wittig, leemhoudend zand met stukjes boomwortel. Het grondwater vonden we op 140 cm in een donkerder laag.

Vervolgens gingen we naar het weiland aan de overkant van de toegangsweg. Hier was de grond heel anders van samenstelling, zwart en lemig met wat (zee)klei?

Paul hanteerde de grondboor en vond op 1 meter grondwater.

Duidelijk onderscheid tussen de 40 cm hoger gelegen dekzandlaag en de (veen)moeras ? laag van het weiland. De eigenaar van het land komt kijken wat we aan het doen zijn. Gelukkig is Gerardd erbij, het blijkt zijn zwager te zijn.

Na het grondwerk biedt Gerard ons koffie aan. Hij laat een oude legerkaart zien, waarop goed de akkers, weilanden en houtwallen zijn te herkennen en een foto uit de buurt, van wateroverlast na een doorbraak van de Slaagse dijk, opgenomen in een oude ingebonden jaargang van Panorama, van 12 december 2017.

Na nog een laatste (herfst) blik over de velden, met golfbaan, een oude houtwal en op de achtergrond de bomenrij van boerderij Onstede, sluiten we onze grondexpeditie af.

Rest nog het resultaat van het onderzoek van de monsters door Paul en Jolanda.

BIJLAGE VI

Observaties Malewetering, rondom het bankje aan de Oudeweg, van week tot week.

Door Wil Schonewille

Start 21 april 2013: Eerste ronde op zondag omstreeks 11.00 uur, stukken blauw tussen het wolken dek van schapenwolkjes, met een zonnetje, weinig wind ZO. Op mijn gemakje rondgelopen en de sfeer geproefd. Volop vogelgeluiden en van alles in bloei. In het water scharrelende meerkoetjes. Overvliegende wilde eenden, een kraai jaagt een snelvliegende roofvogel weg. In het maïsveld achter het bankje een groep kraaien. 3 boerenzwaluwen in de lucht. In het weiland rechts van het bruggetje, schapen met lammetjes, verderop een paard en wat scharrelende fazanten. Er rijdt een karretje op de golfbaan. Bij het bankje in het zand hoopjes van de regenworm, op het blad van het fluitenkruid een blauwglanzende kever. Op het bankje korstmossen, waaronder groot dooier mos.

Planten in bloei: speenkruid;paardenbloem;veldkers;koekoeksbloem; vogelmuur;heermoes; bosanemoontjes in de greppel verderop.

Planten in blad:

zuring,fluitekruid;brandnetel;distel;kleefkruid;witteklaver;weegbree;(melk)distel;boterbloem; zevenblad; gele lis; riet;berenklauw; moerasspirea; kamperfoelie;hop

Bomen en struiken: zwarte els ; vlierstruiken; sleedoorn(in bloei); wilg(in bloei) braam aan het uitlopen;lijsterbes in knop;Amerikaanse vogelkers in knop; eik(zomer en Amerikaanse); berk; paardenkastanje; hulststruiken in de onderbegroeiing; esdoorn; in de houtwal veel adelaarsvarens met friskgroene uitlopers; meidoorn(blad en knop); krentenboompje in knop; es in bloei; kamperfoelie

Vogels , gezien: zwartekraaien;boerenzwaluwen;fazanten;tjiftjaf;merel;heggenmus;huismussen;grote bonte specht; Vlaamse gaai; houtduif; spreeuw; koolmees;meerkoeten;wilde eenden; cirkelende buizerd. gehoord: fitis

Insecten: hommelmot; honingbij; soort vliegende mier; kleine dansende mugjes; elzenbladhaantje op het fluitenkruid. Vlinder: kleine vos;

Doorgefietst naar de Mgr. Van de weteringstraat, en de malewetering gevolgd tot aan gte gemaal Malesluis. Daar hoorde ik wat "weide"vogels(kieviten, Canadese ganzen, kokmeeuwen, een paar zwanen), zag hondsdrif en witte en paarse dovenetel in bloei

Woensdag 1 mei: Met Jolanda. Fluitekruid begint te bloeien; een eend met 6 pullen; op het maïsland een kievit en 2 scholeksters; een spreeuw in de holte van een Amerikaanse eik op de oprijlaan naar Onstede; krentenboompje bloeit; berk bloeit;bloeiende kers; zingende lijster en merel; meerkoet op nest achter het bankje.

Zondag 12 mei: Frisse wind, buig weer. Planten/bomen: fluitenkruid nu volop in bloei; hop begint te klimmen;paardenbloem begint te pluizen; wilde sering in bloei; zegge in bloei; berk uitgebloeid; Spaanse aak in bloei ; wilg uitgebloeid; speenkruid bijna verdwenen; stinkende gouwe in de knop; akkerwinde komt op. Vogels: Winterkoning;zwartkop; in het riet een karekiet? Het maïsland is geploegd er scharrelen kauwtjes op.

Dinsdag 21 mei: miezerig weer. Alles volop uitgelopen, het bankje verdwijnt bijna in het groen. De spreeuw aan het voeren, gaat erg omzichtig te werk; op het veld 2 tapuiten; 4 nijlganzen; een fazantenhaan met 2 hennen; witte kwikstaarten en verderop 5 reeën! Ook vinken gezien en gehoord en de groenling, tjiftjaf, mussen en spreeuwen.

Zaterdag 25 mei: avondrondje, fris bewolkt weer. Er is een brede opening in de houtwal geschoven, tussen 2 eiken door. Een nieuwe toegang naar het weiland zo te zien. Nu is wel mooi het profiel te zien van de houtwal. Benieuwd wat er op de kale zandgrond gaat groeien.

Dinsdag 28 mei: Avondrondje, na een heerlijk zonnige dag. Volop zingende merels en rietzangers. Er zit een grote bonte specht in een holte in de wilg langs de weg, is aan het voeren. Er rent een haas door het maïsveld. Veel insecten boven het water.

***Woensdag 29 mei:** fietsrondje met Paul. Heel ander weer, regen, fris. De elzenbladhaantjes zitten nu echt op de elsen en hebben kokertjes gemaakt van het blad. Paul maakte foto's van het spechtenhol. Kwikstaartjes gezien.*

We vroegen ons af wat er tot nog toe ontbreekt? De ekster; nachtegaal; koekoek en leeuwerik zouden we hier toch wel verwacht hebben.

Zondag 2 juni: Avondrondje, na een zonnige dag. De geluiden van de weg zijn goed te horen, dus N/O wind. De specht is volop aan het voeren, vliegt af en aan met bekken vol voer. Benadert het nest voorzichtig. De jongen zijn te horen. In het weiland zitten wat kieviten, in de verte een zingende merel. Verderop gemaaide weilanden, een paar reeën gezien en futen in de Eem.

NB: Bij het gemaal Malesluis, op vallend verschil in waterstand tussen de Malewetering (-35 NAP) en Coelhorst (-65 NAP).

NB: Op de radio werd aangegeven dat in Natura 2000 gebieden, de maaidatum was gesteld op 16 juni ivm de lang aanhoudende koude. Dit gebied valt daar kennelijk niet onder.

***Dinsdag 4 juni:** fietsrondje met Jolanda. Mooi weer, stevige oosten wind. Veel bladhaantjes op de elzen. De meerkoet heeft 5 jongen, de specht vloog af en aan, de spreeuw zat op een tak bij zijn nest. Verderop enkele reeën en 2 puttertjes gezien.*

***Vrijdag 14 juni:** Jolanda en ik mochten met Rien mee uilen ringen, er zat 1 jong in de steenuilenkast. Aan de vleugellengte was te zien hoe oud hij was, nu 22 dagen. Het uiltje maakte knappende geluidjes met zijn snavel. We mochten hem/haar? Even vasthouden. Een heel bijzondere ervaring. Daarna nog een rondje gefietst en voorgesteld aan Gerard Kok, hij woont aan de Malewetering en wil graag dat we bij hem op het erf de vleermuizen inventariseren.*

Zondag 16 juni: Avondrondje na een 's zomerse dag, wind stevig vanuit het westen, toenemend bewolkt. De meerkoet heeft nog 3 jongen en jaagt een eend met 9 pullen weg. De karekiet laat zich horen. Er zit een konijntje in het veld.

In bloei: Valeriaan; gele lis, ook veel grassen, waaronder witbol, vossenstaart en rietgras, de witte klaver; kleefkruid; kamille; scherpe boterbloem; akkerdistel; perzikkruid langs het maïsveld; zevenblad; springzaad; varkensgras; zachte ooievaarsbek; rankende helmbloem; scherpe en kruipende boterbloem; koekoeksbloemen; vlier, braam en ridderzuring beginnen te bloeien.

Vogelkers bijna uitgebloeid. Licht gekleurde zaaddozen Spaanse aak, de berk vol zaadjes. In de meidoorn veel spinsels met rupsen, beginnende besaanzet. Fluitenkruid vnl zaaddozen, nog een enkel laat bloemscherm, rood verkleurd blad door een schimmel? Verderop: harig wilgenroosje en wederik.

Vogels gehoord: lijster; roep van de specht; winterkoning; vink; groenling; zwartkop; fazant; merel; tjiftjaf

Insecten: heel grote wesp(hoornaar?); steekmuggen; 7 stippelig lieveheersbeestje op een brandnetel;

NB: het maïsveld is met gif bespoten, het is aan de onkruiden te zien.

Donderdag 20 juni: avondrondje, nog 20 gr C, volop zwaluwen in de lucht, de kamperfoelie staat in bloei. Een rode zon met nevel boven de velden. Avondstemming. Broeierig weer, mijn bril beslaat ervan en de verre kijker ook. Later witte wieven dansend in de mistflarden, een mooi gezicht.

Woensdag 26 juni: *Een rondje polder met Paul, Jolanda en Rien. Knap fris, dreigende lucht. In de wetering veel drijvend riet, waarschijnlijk ergens geschoond. Karekieten en grasmus gezien en gehoord.*

Woensdag 3 juli: avondrondje, zacht weer, weinig wind, de hele dag geregend, nu even droog. De Coelhorster weg is opgebroken, onder het verwijderde wegdek van asfalt de oude steentjes weer voor even te zien, mooi. Op mijn gemakje rondgefietst, nabij de sluis, (jonge) kieviten, tureluurs, scholeksters meeuwen, duiven en grutto's gezien. De lindebomen staan volop in bloei.

Donderdag 4 juli: *Afspraak met Jolanda, vleermuizen spotten bij de Malewetering. In het donker op pad. We hebben alleen de kleine dwergvleermuis duidelijk kunnen herkennen.*

Donderdag 18 juli: kanotocht met Jolanda en Paul. *We mochten de kano lenen van Gerard Kok. Heerlijke zomeravond. We zakten af vanaf net voor de golfbaan, tot de onderdoorgang bij de Coelhorsterweg naar de Malesluis. Onderweg een familie kuifeendjes gezien. De jongen doken steeds onder. Volop gezang in het riet van rietzangers en karekieten. Ook oever- en waterplanten goed kunnen zien, zoals moerasandoorn; glidkruid; zwanenbloem; gele plomp en volop harig wilgenroosje. Daarna nog vleermuizen spotten. We hadden een batscan geleend van Renee van Assema, de stadsecoloog van Amersfoort. We hoorden/zagen de kleine dwergvleermuis, de laatvlieger en de rosse vleermuis.*

Zondag 28 juli: Volop zomer, om 20.00 uur nog 25 gr. C, zachte ZO wind, mooie wolkenlucht. Gisteren flink onweer en regen. Een haas in het weiland, verder stil. De hop is flink aan het groeien, evenals de akkerwinde en de maïs. De klit bij het bankje staat volop in bloei, evenals de akkerdistels. Er zitten hommeltjes op.

Zondag 4 augustus: het blijft warm weer, 30 gr.C. De jongen van de meerkoetjes maken piepgeluidjes. In de berm voor hennepnetel, brandnetels. Langs het maïsveld, perzikkruid;melde, varkensgras en kamille. De maïs staat bijna manshoog, er beginnen pluimen in de komen. De akkerwinde werkt zich omhoog en staat mooi in bloei. De hop is nu ook heel hoog en staat bijna in bloei. Er zit een grote groep boerenzwaluwen in het riet, er zitten vast veel jongen bij. Op de laatste

bloemen van de klit zitten hommels, zweefvliegen en een bruin zandoogje, ook een klein koolwitje gezien.

Verderop wilgenroosjes, wederik, boerenwormkruid, peen en kattenstaart. Op een eik 3 bonte zandoogjes en 2 dagpauwogen.

Zaterdag 10 augustus: Avondrondje, fris windje, ZW, mooie wolkenlucht. Kwikstaartjes heel actief, een enkele boerenzwaluw. Bij de boerderij Klein Onstede veel mussen aan het kwetteren. In het water van de wetering een groep kuifeenden. Verderop in de berm: spiesmelde, beklierde duizendknoop en grijskruid gevonden (1 pol).

Woensdag 21 augustus: Wandeling door de polder met een vriendin. Gewoon genieten, mooie citroenvlinder op hennepnetel, aan de Oudeweg.

Dinsdag 27 augustus: Met Jolanda bij het bankje. Avondzonnetje, weinig wind. Bij het bankje is alles weggemaaid, ziet er zo heel kaal uit! De distel pluist. Libelles zijn actief, er zitten schrijvertjes op het water.

Zaterdag 31 augustus: Eind van de middag, een zoel windje, lage wolken met af en toe een straaltje zon. De rietpluimen zijn mooi donker gekleurd. De maïs staat bijna in bloei. Er vallen al wat eikels, de elzen propjes en katjes zitten alweer klaar. De bermen zijn gemaaid. Aan de hop rijpe bellen, ook rijpe bramen, de vlierbessen en lijsterbes zijn aan het kleuren. Verderop langs de wetering: tandzaad, waterweegbree en pijlkruid. Een zwanenfamilie zit in de luwte. Pluizen van akkerdistel en harig wilgenroosje zweven door de lucht. Bij de Malebrug zijn de zwaluwen heel actief.

Dinsdag 3 september: Broeierig weer, avondrondje, mooie luchten. Enkele piepgeluidjes in het riet.

Zondag 8 september: wat afgekoeld, toch lekker zoel weer, flink wat regen gehad. Elzenblaadjes volop aangevreten en aangetast door mineerders. Er zat ook nog een groene rups op. Biggenkruid in het weiland, de witte klaver en akkerdistel weer in bloei. Een grote libel actief, blauw lijf, op het water schrijvertjes.

Dinsdag 10 september: *Met Paul en Jolanda in de stromende regen bij het bankje, stevige wind, regenpakken aan. Niet te lang gebleven.*

Zaterdag 14 september: frisse ZW wind, vanochtend zon, gisteren veel regen. Het riet begint te ritselen. Verderop in een gemaaide berm: een frisse pol koekoeksbloemen, witte dovenetel en muskusaasjeskruid.

Zaterdag 21 september: naar de dag van de dijk geweest in gemaal Zeldert. Gesproken met een mevrouw van Natuurmonumenten, beheerder van het landschap rondom Coelhorst en een meneer van Waterschap Vallei en Veluwe. De hoogte van de waterstand in de polder wordt door het Waterschap in overleg met de boeren bepaald. Voor Coelhorst betekent dit een lagere waterstand dan wenselijk is voor natuurontwikkeling en biodiversiteit. De plannen voor de dijkversterking en verbreding werden uitgelegd. De dijk wordt hoger en breder. Er komen glooiende oevers. De bomen worden gekapt, deze worden elders in de polder vervangen door andere bomen. Er komt een fietsroute over de dijk vanaf Amersfoort tot aan gemaal Malesluis (dit is niet de wens van Natuurmonumenten). Er komt een vogelboulevard in polder de Slaag. Ik begrijp nu beter waardoor

er zo weinig weidevogels zitten in het gebied rondom de Malewetering. Bij het bankje gezien: krakeenden; kuifeenden en een hele school visjes in het water. Het was mooi weer ongeveer 18 gr. C. NB: Bijzondere waarneming: in het gras voor het bankje was het een drukte van belang. Zeker 30 langpootmuggen waren bezig om eitjes te leggen.

Maandag 23 september: Avondrondje, stil weer, mooie zonsondergang. Bij het bankje 1 dwergvleermuis. Onderweg een ree met 2 kalfjes, renden weg een mooi gezicht. Om 20.15 thuis, al donker.

Dinsdag 1 oktober: Avondrondje gefietst, mooie luchten, vroeg donker.

Zondag 6 oktober: Zeer stil weer, veel visjes in het water, een school kleine zilverachtige visjes (vetjes?). Een zwaan, een rustig overvliegende reiger. 5 Dwergvleermuizen bij het bankje.

Zondag 13 oktober: Herfststorm, extreem weer, code oranje, 12 gr. C. Ook op de Oude weg veel afgewaaid takken en eikels, wateroverlast. De Malewetering staat tot aan de brug, de greppels staan vol water, het land staat blank. De storm loeit in de draden van de hoogspanningsmast. De koeien staan met de kont in de wind in een hoek van het weiland. De zwanen drijven in het water alsof er niets aan de hand is!

Dinsdag 15 oktober: *Rondje met Paul en Jolanda. De weg is weer schoongeveegd. Nu stil weer, 11 gr. C. Het water in de Malwetering is weer gezakt. Merel, roodborst en winterkoning laten zich horen. Er vliegt een groep ganzen over. De meerkoetjes zijn druk aan het spartelen en maken krek geluidjes. NB: Er is een (moeras)eik geplant naast de wetering, dat roept vragen op!*

Woensdag 16 oktober: Een middag rondje paddenstoelen. Aan de overkant van het bankje, achter het weiland, is de maïs gemaaid, er zit een hele groep grauwe ganzen op het land. Bij het bankje alleen wat paddenstoelen op en om de elzen(fluweelpootje;, geweizwammetje; elfenbankje) Verderop langs de Coelhorsterweg, heel veel vliegenschwammen. Een lammetje gezien in het weiland langs het fietspad naar de Eem.

Dinsdag 22 oktober: Het maïsveld achter het bankje is nu ook gemaaid. Ziet er kaal uit. Het verkeer van de Bunschoterstraat is nu weer duidelijk te horen. De golfbaan is weer goed te zien. De moerasedijk wordt nu gestut door 2 palen.

Zaterdag 26 oktober: Heerlijk weer, 21 gr. C. Op het veld scharrelen kraaien en duiven rond. Een landbouwmachine is in de verte bezig de laatste maïs te oogsten. 2 frisse klaprozen op de open plek in de houtwal. Meerkoeten laten zich horen tussen het ruisende riet. Verderop inmiddels 2 lammetjes in de wei.

Maandag 4 november: frisse NO wind. Gisteren storm en regen met onweer, en hagelbuien. Steeds minder blad aan de bomen. Het water in de wetering stroomt flink. De meerkoetjes scharrelen rond. Toch nog heel wat fris blad en bloemetjes te zien: witte klaver; kleefkruid; ridderzuring; klis; fluitenkruid; vogelmuur; ooievaarsbek. Eksters en kraaien op het land. Verderop: molshopen op de dijk bij het gemaal.

Maandag 11 november: Tussen de middag rondje. Vannacht vorst aan de grond, nu helder blauwe lucht met wat wolken. Frisse NO wind. De elzen zitten nog goed in het blad. De andere bomen zijn

kaal. Afgelopen week veel wind en regen. Het riet begint wat te kleuren, winterkoning en fazant laten even van zich horen.

Woensdag 20 november: Ochtendbezoek. Vannacht flink gevroren, vanmiddag natte sneeuw voorspeld. Nu zonnig, gemene koude ZW wind. De greppel naast het bankje is geschoond. Op de wetering wat wilde eenden en een dodaars. Geen meerkoeten gezien, wel een reiger aan de kant.

Maandag 25 november: Tussen de middag rondje. Grimmig weer, NO wind. In het water 1 dodaars, duikt steeds onder en komt een heel eind verder weer boven Verderop wat eenden, een meerkoet en een reiger. De contouren van het landschap worden steeds duidelijker te zien. Molshopen in het weiland rechts aan de overkant van de wetering.

Zondag 8 december: Middag rondje. Frisse wind, ondergaande zon, dreigende lucht. Een paar duiven zoeken een slaapplek in de wilg. Een vlucht kauwtjes is ook op zoek naar een plekje voor de nacht. 2 dodaars actief achter het bankje.

Zondag 15 december: Tussen de middag rondje. 10 gr. C, bolle wind, bewolkt met af en toe een straaltje zon. Overal langs de route zijn de elzen geknot, vrij laag afgezaagd en de greppels geschoond. Er komen steeds meer molshopen in het weiland aan de overkant. Het maïsveld wordt steeds groener, lijkt gewoon gras. Duizendblad; paardenbloem en witte dovenetel gezien.

NB: Bij de golfbaan is een enorm hoog zwart net verschenen.

Zondag 22 december: Veel wind, bewolkte dag. Het riet ruist flink, ook de takken van de eiken zwiepen in de wind. Opvallend is de felgroene kleur van het weiland links van de wetring aan de overkant van de weg gelegen en de vele molshopen in het, aan de andere kant van de wetering, veel minder groene weiland rechts. In het water 2 kuifeendjes. Verderop nu 7 lammetjes in de wei.

Zondag 29 december: Middag rondje. Carnavalsfeest in café het Hoekje. Frisse ZW wind, 7 gr. C, rondom stapelwolken. Roffelende specht. Een kleine tuinkabouter in de holte van een els. Hoe lang zou die er al zitten? Verderop: 3 rennende reeën, een buizerd op een paaltje, smienten in de verte, een veld vol spreeuwen en meeuwen. Een vlucht ganzen. Schuim op het water in de sloot, begin van nieuw leven?

Zaterdag 4 januari 2014: Avondstemming, 10 gr.C. De rietpluimen zijn prachtig. Wegduikende dodaars en 2 meerkoetjes. Gisteren hevige regen met onweersbuien, nu ook een dreigende lucht.

Dinsdag 14 januari: Waterkoud, miezerig weer. 3 gr. C, aanwakkerende ZO wind. Behalve wat vorst aan de grond nog steeds geen winter. Voedsel zoekende snel opvliegende groepen vinken in de berm, kekkende meerkoeten in het water. De rietpluimen staan er prachtig bij. In het weiland rechts 2 paarden en heel veel molshopen. Overvliegende groepen grauwe ganzen. Verderop trekken de lammetjes zich van de kou niets aan. Maken bokken sprongen dat het een lust is. Ook nog kuifeendjes gezien. In bloei: herderstasje; klein kruiskruid; een enkele kruipende boterbloem en paardenbloem. Ook de vogelmuur volop in bloei. Een torenvalk slaat zijn prooi en peuzelt die op z'n gemakje op. Een enkele hazelaar begint in bloei te komen. In een polder sloot, kwelwater met een ijzerlaagje.

Zaterdag 18 januari: *samen met Paul en Jolanda bij het bankje. Mooi weer. Lekker gewandeld, opgelopen met de bewoonster van boerderij Onstede. Onderwerp van gesprek was het wonen in Hoogland West, de veranderingen en bemoeienis van de gemeente. Conclusie: de bewoners van Onstede willen vooral met rust gelaten worden. Zij ervaren de gemeente Amersfoort als opdringerig mbt. verplicht onderhoud van de houtwallen, de wens om een klompenpad aan te leggen over hun grond en de mogelijkheid van een recreatieve voorziening. Ze gaf aan dat ze beseft dat verandering niet valt tegen te houden, zoals de golfbaan, de oprukkende stad en mogelijk in de toekomst de West tangent. Ze noemt Hoogland West een postzegeltje groen, waarover heel wat partijen wat te zeggen willen hebben. Naar aanleiding van dit gesprek zijn we meer gedetailleerd op zoek gegaan naar de beleidsvisie van de gemeente Amersfoort.*

Woensdag 22 januari: Waterig zonnetje, frisse wind, 5 gr. C. Rondje te voet deze keer. Het landschap voelen stijgen en dalen, de bebouwing bekeken. Wel of niet in harmonie met de omgeving. Het niveauverschil is in het landschap goed te zien.

Onderweg een torenvalk in de boom, in het water meerkoetjes, waterhoen, wilde eenden en een kuifeend. In de berm krokusjes bijna in bloei. Verder witte-, en paarse dovenetel, herderstasje en een enkele vroeg speenkruidge. Een wandelaar onderweg vertelde 6 reeën te hebben gezien.

Maandag 27 januari: Ochtend rondje. Straaljagers in de lucht. Een frisse ZO wind, 2 gr.C. Winterse buien voorspeld. Bij het bankje in de wetting 4 kuifeenden en 2 meerkoeten. De kraaien en duiven gaan tekeer. Aan het begin van de Oude weg zaten de mussen te kwetteren in de beukenheg. Verderop overvliegende ganzen en een aalscholver.

Maandag 3 februari: Lunchpauze rondje. Heerlijk zonnetje, 2 gr.C, zwakke wind NO. In de wetting een stel meerkoetjes en 3 dodaars. Verderop bloeiende krokusjes, speenkruid en 9 reeën gezien. Behoorlijk wat wandelaars en fietsers onderweg.

Maandag 10 januari: middag rondje. Bewolkt weer, 5 gr.C, weinig wind. Het water weerspiegelt de knotwilgen in de verte, het riet met de oevervegetatie en kabels van de hoogspanningsmast. De patronen van het landschap bekeken akkers en weilanden, elzensingels, en de houtwal aan de Oudeweg. Boerderij Onstede aan het eind van een eikenlaan op de hoger gelegen eng. Richting Amersfoort de bebouwing van de stad en de golfbaan. Verscholen in de struiken, naast het maïsland, 3 boerderijtjes, met wat weilanden. De weg is afgesloten met een toegangshek. Er is duidelijk verschil in hoogte van het land, aan de linker-, en rechter kant van de weg. Aan beide kanten van de weg loopt een greppel, voormalig veenstroompje? De boerderij links ziet er verwaarloosd uit, heeft een pannendak. Er loopt hobbyvee in de wei. Weer heel wat om uit te zoeken.

Zondag 16 februari: Eind van de middag, nog zonnig weer, frisse ZW wind. Konijn aan de bosrand, merel die alarm slaat. De elzen beginnen te stuiven. De rietpluimen staan prachtig in het tegenlicht.

Dinsdag 18 februari: Tussen de middag, bedekte lucht, fris windje. Volop paarse dovenetel, uitlopende brandnetels, fluitenkruid, kleefkruid. In de verte wat kuifeendjes, meerkoetjes en wilde eenden. Verderop overal sneeuwkllokjes in bloei.

Dinsdag 26 februari: Eind van de middag. Het blijft al weer langer licht. Dodaars in de wetting en een hele groep kuifeendjes. Een lijster is aan het zingen. De elzen zijn volop aan het stuiven.

Zondag 2 maart: Carnavalsoptocht in Hoogland, bij het bankje is het mooi weer en stil. 10 gr.C met af en toe een wolk voor de zon. Alles ziet fris en groen. Rankende helmbloem en digitalisblad op de open plek in de houtwal. Een vroeg bloeiend plukje fluitenkruid langs de weg.

NB: bij de moeraseik staat nu een bordje. De boom is geplant ter ere van een 50 jarig huwelijksfeest. Raadsel opgelost.

Zondag 9 maart: Fietsrondje polder met mijn zus. Mooi weer, 20 gr.C. Overal genietende mensen. De boeren hebben volop gemest, dus het ruikt landelijk. Bij de Slaag in het vochtige deel veel grutto's, kieviten, meeuwen en een paar tureluurs. Speenkruid volop in bloei, de sleedoorn hier en daar prachtig wit getooid. Fladderende vlinders, kleine vosjes, opvallend veel.

Maandag 10 maart: Even lekker uitwaaien. Het voorjaar barst los. Heerlijk weer, niet koud. Wind N/O. Vroegeling, veldkers, vogelmuur, paarse en witte dovenetel, madeliefjes, kruiskruid, de paardenbloemen wagenwijd open, een fris blad digitalis in de open plek van de houtwal, ook rankende helmbloem, mooi sierlijk plantje. Vogels: merel, roodborstje, heggenmus, pimpelmees, vink. Op het veld zijn de kraaien actief, 2 kieviten in het maïsveld. Aan de Malewetering een drukte van belang. De oevers worden gemaaid, beide kanten met een grote machine. Ik sprak de maaier, hij geeft aan dat dit 1 maal per 3 jaar zo gedaan wordt. Dit ook om boomgroei te voorkomen. De takken worden gelijk verhakeld. De boeren zijn aan het ploegen de gazons bij de huizen aan de Coelhorsterweg worden gemaaid.

Zondag 16 maart: mooi weer, stevige westen wind 12 gr C, voelt veel kouder. Rondje polder gelopen. Tjiftjaf gehoord. Een ree in het veld. Het gemaal was in werking, nog niet vaak gezien. Terug over de eemdijk, langs het nieuwe ziekenhuis. Wordt een mooie route.

Woensdag 19 maart: Avondrondje, Bij het bankje, nu toch wel erg kaal, geen riet meer voor de vogels in te schuilen. In de verste scharrelen een paar kuifeendjes en 1 meerkoet. Onderaan een els, met bladhaantjes ontdek ik een polletje bosanemoontjes, vrolijk gezicht! Konijntjes aan de rand van de struiken van het maïsveld, ook een fazant en de merel zingt. Mooie avondlucht.

Zaterdag 22 maart: Opruimactie Hoogland-West. Mooi weer. Paul en ik liepen mee in de ploeg lang de Oudeweg. De bermen worden steeds groener. We zagen een polletje anemoontjes in de greppel langs het maisland. Vorig jaar was dit helemaal onder geploegd, kennelijk toch behoorlijk taai. Langs Mgr. Van de Weteringstraat zagen we de voorjaarshelmbloem en nog wat bijna uitgebloeide klein hoefblad. Ook al een polletje pinksterbloemen in bloei en Fluitenkruid. We hoorden de tjiftjaf en zagen een heel groepje kwikstaartjes.

Maandag 24 maart: Tussen de middag N wind, mooi weer, mooie wolkenluchten. De lach van de Groene specht gehoord uit de richting van Onstede. De Hop al flink aan het uitlopen, overal in de berm. Overvliegende scholekster en een buizerd hoog in de lucht. Duiven maken hun duikvluchten. Een reiger staat midden in het weiland rechts. In het struikgewas, koolmeesjes, winterkoning. Bij het bankje allerlei insecten in de lucht, het lijkt wel een vliegen pissebed(?), een strontvlieg zit zich op te warmen. Overal jong blad van allerlei (on)kruiden. In een geknotte els, groeien vlier en lijsterbes samen. Behoorlijk wat wandelaars en trimmers op de been. Verderop 2 maal een groepje van 3 reeën, rustig grazend. De wind is aan het draaien, de bewolking neemt toe.

Woensdag 2 april, zomertijd 18.00u: Zomerse dag met stevige N/O wind. Nog volop bloeiend speenkruid, de pol anemoontjes staat er nog fris bij, ook een dagkoekoeksbloem toont z'n roze kleur. Volop elzenhaantjes, op het elzenblad. Het begint er al gehavend uit te zien. Veel kleine vosjes. Het krentenboompje staat in bloei. De adelaarsvaren begint weer uit te lopen. De hop is flink gegroeid. Er staat een nieuw hek van het waterschap in het weiland. In het water 2 krakeenden.

Zondagavond 6 april: bewolkte dag, spatje regen. De merels zingen uit volle borst. Ook de spreeuwen zijn actief. Een kwikstaartje vliegt over en gaat zitten in de moerasedijk. Het fluitenkruid is al bijna zo hoog als de zitting van het bankje en staat in bloei. Ook de vogelkers staat volop in bloei, de zwartkop laat zich horen. Bij het bankje, het blad van de grote brandnetel, ridderzuring, akkerdistel, witte klaver, kleeftkruid, herderstasje, paarse dovenetel in bloei. Forse muur met stevig blad. De klit blijkt een holle bladstengel te hebben, is dus een gewone/kleine klit. Het heermoes steekt overal de kop op, teken van onrustige ondergrond. Bij de Weerhorsterweg 2 puttertjes!

Zondag 13 april: namiddag. Eerst naar de open dag van de golfbaan geweest. Het hele terrein overgereden in een karretje. Flink terrein, nog erg kaal. Snap nu wel hoe het in elkaar zit. Doen op hun manier hun best om de natuur weer een kans te geven. Geen al te kritische vragen gesteld. Bij het bankje een frisse wind, het speenkruid bijna uitgebloeid, wordt overgroeid door brandnetel en zevenblad. Nu ook een kruipende boterbloem in bloei. Het maïsveld achter het bankje nu ook geploegd, ik denk alleen de mest er ondergewerkt. Ziet er niet uit of het is ingezaaid. Een boerenwaluwe scheert over het water, Verder tjiptjaf en fitis, fazant. Het riet begint alweer flink te groeien, de gele lis komt op. Weer de lach van de groene specht, laat zich niet zien. Een merel zoekt wormen op het veld, die heeft dus een nest. Enkele kieviten verder weg in het maïsveld. In de berm verderop, een forse pol herik, stinkende gaauwe, koekoeksbloemen, een prachtige dieppaarse smeerwortel, heel veel witte dovenetel en in de berm wat boshyacintjes in bloei. Een dikke hommelmel(koningin?), rust uit op een bloem. Langs de Coelhorsteweg in de Malewetering een moeder eend met wel 7 pullen. Wat een mooi gezicht.

Woensdag 16 april: Avondrondje met Rien en Paul. Afgesproken bij het bankje. Op ons gemakje rondgelopen en vogels gespot en planten bekeken. Langs de Oudeweg staat toch de oeverszegge, verderop zagen we hem in bloei. Ook het donkerrode blad van knopig helmkruid gezien en salomonszegge in de houtwal bij de Weerhorsterweg, langs de Coelhorsterweg eikvaren in de houtwal. Er stond zo maar een ree rustig te grazen in een greppel. Ook nog even stilgestaan bij de knoteik aan de Weerhorsterweg, toch wel bijzonder. Vogels gezien en gehoord: groenling, merel, vink, puttertjes (een hele groep), roodborst, heggemus en winterkoning, roffel van de grote bonte specht, de lach van de groene specht en we hebben hem gezien!, tjiptjaf, kraai, kievit, meerkoetjes en wilde eenden, boerenwaluwe, kwikstaart. Rien liet ons zien waar uilenkasten hingen. We hebben helaas geen uilen gezien. Wel heel veel elzenbladhaantjes.

Een hele mooi stille avond en de laatste van mijn observatierondjes. Het jaar is rond en het voorjaar is opnieuw, maar dit jaar zeker 2 weken eerder begonnen dan vorig jaar.

Landschapswaarneming

Een wandeling rondom het bankje aan de Oudeweg

Zaterdag 17 mei 2014, start vanaf café 't Hoekje Coelhorsterweg 21, om 13.30

In het kader van de afsluiting van de opleiding tot IVN- Natuurgids,

Door Paul van Gessel en Wil Schonewille

Leesbaar Landschap

Ervaren van een landschap gaat vanzelf. Je kunt niet anders. Het begrijpen van wat je ziet vergt nader onderzoek. Door gebruik te maken van de 4 brillen methode zoals beschreven in Leesbaar Landschap hebben wij onze kennis uitgebreid en blik verruimd.

De brochure Leesbaar Landschap, een uitgave waaraan ook het IVN heeft meegewerkt, biedt een praktische handreiking om het landschap op een gestructureerde manier, waar te nemen en te beleven. Een landschap wordt gezien als een uitdrukking van natuur en cultuur in verleden heden en toekomst. Leesbaar Landschap is gebaseerd op het zoeken naar zichtbare samenhangen in ondergrond, functionaliteit, seizoen en historie in het landschap. Door het landschap steeds vanuit een ander perspectief te bekijken leer je het geheel eigene en kenmerkende van een landschap en de samenhang tussen de daarin voorkomende elementen, te (her)ontdekken. Door het waarnemen van en te kijken naar de verticale-, horizontale-, seizoens-, en historische samenhang in het gebied rondom het bankje aan de Malewetering ontstaat inzicht in de (noodzakelijke) verbanden en voorwaarden om de natuur-, en cultuurwaarden van het gebied te behouden en te versterken.

Vragen mbt:

Verticale samenhang:

Wat zie je? Wat voel je onder je voeten? Wat zegt dat over de ondergrond?

Horizontale samenhang:

Wat zie je? Hoe zou dat er van bovenaf bekeken uitzien? Wat zegt dat over de relaties tussen de verschillende landschapselementen? Wat zegt dat over het gebruik van het land? Wat is hiervan de invloed op flora en fauna?

Seizoenssamenhang:

Wat zie je? Wat valt je op aan kleur en vorm? Wat zegt het over de tijd in het jaar?

Historische samenhang:

Wat zie je als je om je heen kijkt? Wat zegt het over de geschiedenis? Wat is er nieuw en wat is er oud?

